

ICIP WORKING PAPERS:
2012/3

Els esperantistes catalans. Un col·lectiu pacifista en un món global

Hèctor Alòs i Font

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

Els esperantistes catalans. Un col·lectiu pacifista en un món global

Hèctor Alòs i Font

Institut Català Internacional per la Pau
Barcelona, Setembre 2012

Institut Català Internacional per la Pau

Gran Via de les Corts Catalanes 658, baixos · 08010 Barcelona

T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80

recerca.icip@gencat.cat | <http://www.icip.cat>

Editors

Javier Alcalde i Rafael Grasa

Consell editorial

Pablo Aguiar, Laia Balcells, Alfons Barceló, Gema Collantes-Celador, Caterina Garcia, Abel Escribà, Tica Font, Antoni Pigrau, Xavier Pons, Alejandro Pozo, Mònica Sabata, Jaume Saura, Josep Maria Terricabras i Léonie Van Tongeren

Compaginació

Atona, sl

Impressió

gama, sl

ISSN

2013-5793 (edició en línia)

2013-5785 (edició en paper)

DL

B 27604-2012

L'AUTOR

Hèctor Alòs i Font és enginyer informàtic i llicenciat en lingüística. Ha estat president de la Joventut Catalana d'Esperanto i secretari de l'Associació Catalana d'Esperanto i actualment és redactor de *Kataluna Esperantisto*. Amb Francesc Poblet i Feijoo ha coordinat l'edició del volum *Història de l'esperanto als Països Catalans* (2010). Treballa com a sociolingüista al departament de sociologia del l'Institut Públic Txuvaix d'Humanitats (Xupaixkar, Rússia), alhora que també col·labora en el desenvolupament de recursos informàtics per a la llengua txuvaixa. Els seus interessos acadèmics se centren en l'estudi dels processos de substitució lingüística i de capgirament de la substitució lingüística.

RESUM

El treball en primer lloc presenta una breu introducció del moviment esperantista, explicitant els vincles entre pacifisme i esperantisme, particularment en el cas català. En segon lloc, i a partir d'una enquesta a aquest subconjunt del moviment per la pau, l'estudi, d'una banda, compara les característiques d'aquest col·lectiu amb les de la societat catalana i amb la d'esperantistes d'altres països. D'altra banda, analitza el grup mateix i l'eventual evolució personal dels seus membres. L'estudi no sobreentén, com en enquestes anteriors en altres països, el concepte d'«esperantista» com el fet de ser membre d'una associació esperantista, sinó que estudia quina concepció en tenen els mateixos membres del col·lectiu i persones pròximes. Els resultats mostren algunes diferències notables entre els esperantistes catalans i la resta de la població catalana, particularment en relació amb el nivell d'estudis, les opinions polítiques i el lleure. Per altra banda, confirma els resultats obtinguts amb esperantistes d'altres països, malgrat algunes diferències sensibles, que potser podrien explicar-se per la minorització nacional i lingüística dels catalans.

Paraules clau: esperanto; Catalunya; sociologia; associacionisme; història del pacifisme.

RESUMO

Ĉi tiu laboraĵo unue skize prezentas la Esperanto-movadon, klarigante la ligojn inter pacismo kaj esperantismo, precipe en Katalunio. Tuj poste, surbaze de enketo al tiu subaro de la pac-movado, la esploro, unuflanke, komparas la ecojn de tiu kolektivo kun tiuj de la kataluna socio kaj de la esperantistoj en diversaj aliaj landoj. Aliflanke, ĝi analizas la grupon mem kaj la eventualan evoluon de la membroj. La esploro ne subkomprenas, kiel antaŭaj enketoj en aliaj landoj, la membrecon en landa asocio kiel sinonimon de esperantisteco, sed aparte interesiĝas pri la difino de la koncepto «esperantisto» kontrastigante diversajn respondojn. La rezultoj montras plurajn atentindajn deviojn de la katalunaj esperantistoj disde siaj samlandanoj, aparte pri klereco, politikaj sintenoj kaj okupado de la libera tempo. Samtempe ĝi konfirmas la rezultojn atingitajn inter alilandaj esperantistoj, malgraŭ kelkaj rimarkindaj diferencoj eventuale klariĝeblaj pro la nacia kaj lingva minoritateco de la katalunoj.

Ŝlosilvortoj: Esperanto; Katalunio; sociologio; asocia movado; historio de pacismo.

RESUMEN

El trabajo presenta una breve introducción del movimiento esperantista, explicitando los vínculos entre pacifismo y esperantismo, sobre todo en el caso catalán. Luego, a partir de una encuesta a este subconjunto del movimiento por la paz, el estudio, compara las características de este colectivo con las de la sociedad catalana y con la de esperantistas de otros países; y analiza el grupo mismo y la eventual evolución personal de sus miembros. El estudio no asocia el concepto de «esperantista» a ser miembro de una asociación esperantista, sino que estudia qué concepción tienen los integrantes del colectivo y personas cercanas. Los resultados muestran algunas diferencias notables entre los esperantistas catalanes y el resto de la población catalana, y confirman los resultados obtenidos con esperantistas de otros países, con algunas diferencias, quizá debidas a la minorización nacional y lingüística de los catalanes.

Palabras clave: esperanto; Catalunya; sociología; asociacionismo; historia del pacifismo.

ABSTRACT

This paper gives a brief introduction on the Esperanto movement, explaining the links between pacifism and Esperanto, with a particular focus on Catalonia. Next, based on a survey of this subset of the peace movement, the study compares the characteristics of this group with the Catalan society and with the Esperantists of other countries. It also analyzes the group itself and the eventual development of its members. This study does not apply the concept of “Esperantist” as being a member of an Esperanto association, but rather studies which self-conception the members of the group as well as people close to them have. The results show some significant differences between Catalan Esperantists and the rest of the Catalan population. Moreover, it confirms results obtained in other countries, despite some remarkable differences, which could perhaps be explained by the national and linguistic minoritization of Catalans.

Keywords: esperanto; Catalonia; sociology; associationism; history of pacifism.

ПĚТĚМЛЕТЎ

Тĕпчеве эсперанто юхӑмне халалланӑ. Уйрӑмах Каталони сĕрĕнче палӑрнӑ пацифизмпа эсперанто хушшинчи сыхӑнӑва кӑтартса пама тӑрӑшнӑ. Тĕпчевсĕ танӑслӑхшӑн кĕрешекен каталон тата эсперантӑпа сыхӑннӑ ытти сĕр-шыври ушкӑнсене пĕр-пĕринпе танлаштарать. Савӑн пекех автор асӑннӑ ушкӑна пĕр пĕтĕмĕшле тата унӑн ёсне хутшӑнакан сӑнсен пайӑр аталанӑвне тишкернĕ. Эсперантист шутне ассоциацире тӑракана кӑна мар, хӑйне эсперантистла тытакан сӑнна та кĕртме юрать иккен. Тишкерӗ Каталони эсперантисчĕсемпе вӑл шута кĕмен вырӑнти халӑх хушшинче пысӑк уйрӑмлӑх пуррине кӑтартса парать. Уйрӑмлӑхĕ вĕрентӗпе политика тата кану хутлӑхĕнче вӑйлӑ сисĕнет. Сакна каталон чĕлхин хутлӑхĕн хĕсĕклĕхĕне ӑнлантармалла пулас.

Сӑл куç сӑмахсем: эсперанто; Каталони; социологи; ассоциаци юхӑмĕ; пацифизм аталанӑвĕ.

SUMARI

INTRODUCCIÓ	9
BREU HISTÒRIA DEL MOVIMENT ESPERANTISTA	10
CARACTERÍSTIQUES DE L'ENQUESTA	18
EL CONCEPTE D'«ESPERANTISTA»	20
ELS ESPERANTISTES I LA SOCIETAT CATALANA	24
SEXE	24
EDAT	25
HÀBITAT	25
ESTRUCTURA DE LES LLARS	26
ESTUDIS	26
OCUPACIÓ	27
INGRESSOS	28
ORIGEN	28
LLENGÜES PRIMERES I HABITUALS A LA LLAR	29
CONEIXEMENT DE LLENGÜES	30
CAPTENIMENT POLÍTIC	32
RELIGIÓ	35
ASSOCIACIONISME	36
OCUPACIÓ DEL TEMPS DEL LLEURE I AFICIONS	37
ELS ESPERANTISTES I L'ESPERANTISME	39
PRIMER CONTACTE I RAÓ PRINCIPAL DE L'ESTUDI	39
FAMILIARS ESPERANTISTES	40
EDAT D'APRENENTATGE	41
FORMA D'ESTUDI	41
GRAU DE CONEIXEMENT	42
ASSOCIACIONISME	43
FREQUÈNCIA D'ÚS	44
ACTIVISME	45

PREJUDICIS	46
EVOLUCIÓ EN ELS ESPERANTISTES	48
CONCLUSIÓ	49
BIBLIOGRAFIA	52

INTRODUCCIÓ

L'estudi dels parlants de l'esperanto s'enfronta a diversos problemes. Potser el primer d'ells és el desconeixement de la qüestió per part dels qui no el parlen, els quals acostumen a tenir-ne una visió estereotipada. Una mostra n'és la pel·lícula *La ciutat cremada* (1976), d'Antoni Ribes, en què es mostren uns obrers anarquistes aprenent l'esperanto quasi clandestinament el 1909. En aquell temps, però, l'esperanto recollia fortes simpaties entre la burgesia catalanista, que en va liderar l'expansió inicial i el va arribar a posar ben bé de moda: es comptabilitzaven llavors 45 cursos simultanis d'esperanto a Barcelona, diversos diaris i revistes publicaven rúbriques sobre l'esperanto, hi havia comerços que en portaven el nom, etc. N'ha quedat, però, el tòpic de l'obrer anarquista que estudia esperanto.¹

Aquest treball no és un estudi de la història del moviment esperantista català, sinó que presenta els resultats d'una enquesta sociològica de la realitat actual dels esperantistes a Catalunya. Tanmateix, donada la quantitat d'estereotips que existeixen sobre l'esperanto i els esperantistes, sembla imprescindible una breu presentació introductòria sobre la història del moviment esperantista i de la seva relació amb el moviment per la pau, amb una menció especial de l'«apassionant» (en paraules de Bernat Joan (2008: 7)) història de l'esperantisme català.²

Tant la història del moviment esperantista com la composició sociològica actual del moviment poden resultar especialment rellevants per als interessats en el moviment per la pau. Per una banda, el treball pretén facilitar una millor comprensió d'un col·lectiu «germà», per no

-
1. Vegeu Montagut (2000) i Poblet (2008). Per a una opinió més condescendent amb la visió de la pel·lícula, vegeu Del Barrio (2011). Cal assenyalar també que, en part, els mateixos parlants de l'esperanto també estan influïts per aquests mateixos prejudicis. A la vegada, però, com tots els col·lectius, creen les seves pròpies autorepresentacions mitificades, com, a vegades polèmicament, discuteix Ziko Sikosek en el seu llibre *Esperanto sen mitoj* («L'esperanto sense mites») (2003).
 2. Per a una presentació de la història de l'esperanto als Països Catalans, vegeu Margais (2002), Poblet (2004 i 2008) i Poblet i Alòs (2010). Quant a la relació entre l'esperanto i el moviment per la pau, aquesta presentació introductòria és deutora de Lins (2000).

dir una petita part del molt divers moviment per la pau. El millor coneixement de l'esperantisme hauria de facilitar una col·laboració més àmplia i profunda d'altres col·lectius amb els esperantistes. Per altra banda, l'anàlisi sociològica del col·lectiu és també la d'una petita part de l'anàlisi sociològica del moviment per la pau i del moviment associatiu català. Al mateix temps, en recordar la històrica relació íntima de l'esperantisme i el moviment per la pau, aquest treball podria ajudar a posar-la més en relleu en el si de l'esperantisme actual i esperarar-hi el treball per la pau, en línia amb la «idea interna» de la llengua internacional, que propugnava l'iniciador de l'esperanto. Finalment, aquest estudi obre la porta a comparar els vincles entre la comunitat esperantista i els ideals humanistes en el cas català amb el d'altres països.

BREU HISTÒRIA DEL MOVIMENT ESPERANTISTA

La primera gramàtica de la Llengua Internacional va ser publicada a Varsòvia el 1887. El seu autor, el jove oculista jueu Lejzer Zamenhof (1859-1917) va signar l'opuscle de quaranta pàgines sota el pseudònim Dr. Esperanto (en esperanto: «el que té esperança»), denominació que aviat va esdevenir, de forma espontània, el nom de la llengua. Zamenhof va néixer i créixer a Białystok, una ciutat actualment dins de les fronteres de Polònia, molt a prop del límit amb Lituània i Bielorússia. Białystok era llavors una població multiètnica, amb un creixement rapidíssim, la tercera ciutat més industrial de l'Imperi Rus, després de Moscou i Łódź (Künzli 2009). De nen, Zamenhof va creure que la diversitat de llengües que s'hi parlaven eren l'impediment principal per la intercomprensió i concòrdia entre els pobles. Durant l'època universitària va militar en organitzacions sionistes i va escriure una de les primeres gramàtiques del jiddisch, que no va arribar a publicar-se fins al cap de trenta anys, i tan sols parcialment. Havent arribat a la convicció que el nacionalisme no aportaria la igualtat i la llibertat del seu poble, per a les quals, a la seva manera, sempre va lluitar, va proposar un

projecte de llengua internacional neutral, que es convertiria en l'obra de la seva vida. Més tard, va estar elaborant un projecte de religió neutral, que avui més aviat anomenaríem un intent d'ecumenisme mundial, que va aconseguir un petitíssim suport, alhora que furioses crítiques. Independentment de les seves altres iniciatives, Zamenhof sempre va subratllar que els objectius de la llengua internacional esperanto anaven més enllà de ser un mer vehicle de comunicació simplificat, sinó que «pot crear un pont de pau entre els pobles, (la qual cosa) hauria de ser l'essència mateixa dels nostres congressos» (Zamenhof 1963: 30). Aquesta discussió és fonamental per entendre la pulsio que sempre ha existit entre partidaris d'un esperantisme pragmàtic, despullat de tota connotació ideològica, i dels partidaris que l'esperanto sigui un element de transformació de la societat en una direcció o una altra. Per a aquests, l'esperanto conté una «idea interna», lligada a la fraternitat i a la pau, que és la quinta essència de la llengua.

L'esperanto va difondre's en primera instància en l'imperi rus, particularment entre polonesos i jueus, que sentien unes aspiracions d'igualtat i llibertat semblants a les de Zamenhof. Alhora va cridar també l'atenció de Tolstoj, el qual li donà tot el seu suport i el va divulgar entre els seus seguidors. Entre aquests hi havia el metge, escriptor i pacifista eslovac Albert Škarvan (1869-1926), autor del primer manual d'esperanto en la seva llengua. Škarvan va rebutjar ostensiblement de fer el servei militar, acció que el portà a la presó i a l'exili, malgrat el ressò que tingué el seu cas a tota Europa.

A tombants de segle, París es va convertir en la capital organitzativa de l'esperanto, que en liderà la difusió a altres països. Entre els destacats activistes del nucli parisenc cal assenyalar Louis Couturat (1868-1914) i Gaston Moch (1859-1935), activistes en l'incipient moviment per la pau i l'arbitratge internacional. Aquest últim era un antic oficial d'artilleria que va deixar l'exèrcit per fer campanya a favor de la pau i de l'entesa francoalemanya. A més de ser al capdavant del grup esperantista de París, va presidir una organització pacifista internacional, i va escriure diversos llibres i nombrosos articles a la premsa francesa de caire pacifista. Moch va ser un dels fundadors, el 1905, de la primera associació esperantista pacifista internacional, redactor del seu ex-

tens butlletí mensual, aparegut el mateix any, i promotor de l'edició d'una col·lecció de textos per la pau en esperanto, a partir de l'any següent. L'associació, però, tingué una vida curta, a causa de les dissensions internes que va patir el moviment esperantista en la segona meitat de la dècada. Entre els esperantistes pacifistes francesos, cal afegir Paul Berthelot –artífex de la primera associació nacional catalana esperantista i destacat pioner del moviment esperantista obrer–, el qual va ser pròfug del servei militar, cosa que va fer que anés a parar a Ceret i després se n'anés a viure a l'estranger (Alòs i Puig 2010).

La capacitat de l'esperanto per facilitar la comunicació i posar en peu d'igualtat lingüística les persones va trobar un terreny particularment fecund entre els pacifistes. És cert, cal dir-ho, que en aquella primera època l'esperanto va trobar un acolliment excel·lent entre un nombre considerable intel·lectuals, però sembla que aquells que maldaven per la pau van ser-hi especialment amatents. Una mostra puntual d'aquesta relació són dues propostes que van presentar els destacats socialistes francesos Jean Jaurès i Édouard Vaillant en el Congrés Socialista Internacional de 1907: l'ús de l'esperanto en la difusió de les informacions de l'Oficina Socialista Internacional de Brussel·les i la crida a una vaga general en cas d'esclatar una guerra. Ambdues propostes van ser rebutjades per la majoria (Lins 1990: 55).

Entre els difusors de l'esperanto en aquests cercles, cal destacar Bertha von Suttner (1843-1914), encara que ella mateixa no l'arribés a parlar. El mateix es pot dir de l'escriptor Romain Rolland (1866-1944), molt lligat als fundadors suïssos de l'Associació Universal d'Esperanto. En canvi, un altre dels primers premis Nobel de la Pau, Alfred Fried (1864-1921), sí va ser un esperantista actiu i autor d'un dels primers manuals d'esperanto en alemany. També el pacifista britànic Alfred Moscheles (1833-1917) va ser un activista de l'esperanto, president del grup esperantista de Londres.³

3. Tot i això, el nombre de militars esperantistes va ser considerable, particularment durant el període entre 1900 i 1914, cosa que deixen veure no pocs articles sobre temes militars en revistes d'aquell període (ara absolutament sorprenents). Per exemple, la major part del membres del primer grup esperantista de Barcelona, fundat el 1904, van ser militars i aquell any apareix la primera gramàtica de l'esperanto publicada al nostre

La llista de persones de destacada militància compartida per la pau i per l'esperanto és molt extensa. Caldria particularment recordar, però, el pacifisme catòlic esperantista, en què sobresurt la figura del capellà austríac Josef Metzger (1887-1944). La seva experiència traumàtica en combat durant la I Guerra Mundial, el van portar, ja el 1915, a fundar la Lliga per la Pau Mundial de la Creu Blanca, que esdevindria la principal organització pacifista dels catòlics alemanys. Va ser també president d'una de les dues associacions catòliques esperantistes internacionals d'aquest període i redactor del seu òrgan. El seu activisme pacifista durant el nazisme el va dur tres vegades a la presó i finalment va ser executat.⁴

En el període anterior a la I Guerra Mundial, els temes que més preocupaven els esperantistes pacifistes semblen ser la prevenció de conflictes i la seva resolució arbitrada. Tanmateix, l'Associació Universal d'Esperanto (UEA), fundada el 1908, presenta certes particularitats en estar notablement vinculada en els seus inicis al moviment federalista mundial, primer de la mà del seu fundador, Hector Hodler (1887-1920), i després del col·laborador estret d'aquest, el també suís Edmond Privat (1889-1962), que va ser el redactor d'*Esperanto*, l'òrgan de la UEA, durant la major part dels anys entre guerres. Hodler fou autor d'una sèrie d'articles a *Esperanto* entre juliol 1915 i febrer de 1917 amb el títol: «El problema de la pau: Nous camins», en què criticava la gestió dels conflictes entre els estats i proposava sistemes d'arbitratge internacional. Això va provocar la prohibició de la revista a França durant la guerra (Lins 1990: 59-60). Per la seva banda Privat, a més de ser amic íntim de Romain Rolland, va estar viatjant amb Gand-

país, obra de Vicente Inglada, capità d'Estat Major (Montagut 2000). En aquest període, es va fundar a Madrid l'Associació de Militars Esperantistes, que tenia per objectiu «propagar la llengua de Zamenhof als exèrcits de mar i terra com a única solució possible per a la intercomprensió entre militars de diverses àrees» (Margais 2010: 103). Fins i tot, a l'Enciclopèdia d'Esperanto trobem referit que el 1918 es va fer una exposició a Budapest, en la qual es van mostrar «interessants documents sobre el paper militar de l'esperanto» (Kókényi i Bleier 1933: Hungarujó).

4. Dades extretes de l'article biogràfic de la Viquipèdia en alemany (obtingudes l'1 de setembre de 2012 a la web http://de.wikipedia.org/wiki/Max_Josef_Metzger) i d'Ipfelkofer 2009. Podem afegir que durant molts anys, el president de l'altre grup esperantista catòlic va ser el capellà català Joan Font i Giral, assassinat per milicians durant la Guerra Civil (vg. Amouroux 2010).

hi, a principi dels anys trenta, i n'esdevindria un dels biògrafs i difusors de les seves idees a Europa. Va ser alhora un ferm defensor del principi d'autodeterminació dels pobles i va assenyalar-se especialment a favor de la independència de Polònia, l'Índia i Algèria (Martinielli 2004). Després de la II Guerra Mundial, Privat serà també el primer president de la Lliga Universal, una associació fundada per esperantistes que maldava per crear un govern mundial, i que en els anys cinquanta aplegava alguns milers de socis. Una dels seus fundadors, en una reunió clandestina en l'Holanda ocupada pels nazis, va ser Julia Isbrücker (1887-1971), que havia estat la primera presidenta de la Lliga Pacifista Esperantista Universal, l'organització esperantista específicament pacifista d'àmbit internacional que va ser activa entre les guerres mundials.

De fet, en aquesta línia, la UEA va bolcar-se especialment a donar suport a la Societat de les Nacions, com després de la II Guerra Mundial faria el mateix amb l'Organització de les Nacions Unides. Ja a mitjans 1947 –un any i mig abans de l'adopció de la Declaració Universal dels Drets Humans–, la UEA va afegir un punt als seus estatuts en què s'establí que «el respecte als drets humans» era «una condició essencial» per al seu treball. De fet, la història de les persecucions del moviment esperantista per règims totalitaris com el nazi, l'estalinista o el franquista ho mostren clarament (Lins 1990). És palès que l'esperanto, en facilitar la comunicació entre les persones a través de les fronteres, se situa a les antípodes del control de la informació inherent a qualsevol dictadura.

El vincle dels esperantistes amb les aspiracions de llibertat i igualtat ha estat i és sempre profund. Així com entre polonesos i jueus durant els primers anys de la història de l'esperantisme, es troben nombrosos exemples arreu del món. Entre molts actes, potser es pot destacar l'estreta relació entre l'esperantisme a Corea i Taiwan amb l'activisme no violent contra la colonització japonesa en els anys vint i trenta (Lins 1990: 182-188) o la coexistència de jueus i àrabs en l'organització esperantista en la Palestina sota mandat britànic (Modan 2010). A casa nostra, per exemple, es pot recordar la implicació de significats esperantistes en la fundació, el 1960, d'una associació tan destacada per la seves

activitats en favor de la democràcia, els drets humans i la llengua i cultura catalanes com el Club d'Amics de la UNESCO de Barcelona. Això va reflectir-se en què el Departament d'Esperanto fos una de les primeres seccions del Club. De la mateixa manera, el primer membre català d'Amnistia Internacional, ja el 1961, va ser el missioner claretià i esperantista Manuel Casanoves i Casals. Després del franquisme, Casanoves fou també el primer president d'Amnistia Internacional a Espanya, així com el primer president de la restaurada Associació Catalana d'Esperanto.

La vinculació dels esperantistes catalans a la pau és visible en altres aspectes. El 1994, entre els nois membres en aquell moment de la Joventut Catalana d'Esperanto, només un havia anat a fer el servei militar i ni tan sols ell el va fer complet. La pràctica totalitat eren objectors de consciència (Artero i Alòs 1994), la qual cosa feu que es creés un grup d'objectors de consciència esperantista per coordinar-se millor. Cal assenyalar entre ells per la seva especial vinculació amb el moviment per la pau Jordi Armadans, actualment director de la Fundació per la Pau.

Per altra banda, els esperantistes catalans van ser particularment actius en projectes de reconstrucció de Bòsnia i del seu teixit associatiu. Tot just en acabar la guerra, l'estiu de 1996, van organitzar una acollida de vacances a Catalunya de nens bosnians.⁵ Poc després, van editar el primer número de la revista de la Lliga Esperantista de Bòsnia i Hercegovina⁶ i també el llibre *Spite al êio Bosnio* («Malgrat tot Bòsnia»), que recollia les emissions en esperanto fetes per Ràdio Sarajevo durant la guerra. I, alhora, van fundar l'organització Espero («Esperança»), mancomunada amb esperantistes bosnians, entre els quals alguns enginyers, que van portar diferents projectes de reconstrucció d'obra civil (hospital de Tešanj, centres sanitaris de Klokotnica i Maglaj, proveïment d'aigües de Klokotnica) amb la participació del Fons Català de Cooperació, de la Diputació de Barcelona i dels

5. De fet, ja després de la I Guerra Mundial els esperantistes catalans es van distingir per la seva acollida de nens austríacs (vg. Cortès 2011).

6. Segons un document informatiu de la «Comissió per la Solidaritat» de l'Associació Catalana d'Esperanto del 1994, a Bòsnia abans de la guerra «eren membres de la Lliga Esperantista de Bòsnia i Hercegovina més de 10.000 persones i trenta associacions –més de vuitanta si es compten també les escoles– i la majoria dels subscriptors a les revistes esperantistes estrangers de tota l'antiga Iugoslàvia».

Ajuntaments de Santa Perpètua de Mogoda, de Sabadell i de Sant Quirze del Vallès.⁷ Cal mencionar també que les guerres de Croàcia i Bòsnia van ser l'origen del poemari *Les Balcàniques* de l'esperantista mallorquí Albert Herranz Hammer (1995), que va ser traduït a l'esperanto i editat per l'Associació Catalana d'Esperanto.⁸

La mobilització dels esperantistes catalans contra la guerra de l'Iraq també va ser remarcablement intensa, així com també contra la d'Afganistan, o contra la desfilada militar a Barcelona de l'any 2000⁹. En general, sembla que els esperantistes catalans es mostren particularment combatius contra el militarisme.

Amb aquest rerefons, no sorprèn que quan els esperantistes catalans, després d'un llarg treball d'elaboració, van publicar el 2008 el seu document «Objectius, valors i principis de l'Associació Catalana d'Esperanto» (Associació Catalana d'Esperanto 2008), la paraula «pau» hi fos mencionada en tres ocasions. El document lliga el treball de l'Associació amb la cultura de la pau i vincula la pau als drets lingüístics i a la possibilitat d'una comunicació igualitària i fluïda entre les persones.

-
7. Agraïxo les informacions d'Éric Collignon, que fou un dels responsables d'Espero a Catalunya
 8. De fet, en la literatura en esperanto el tema de la pau hi té un lloc destacadíssim. En el període entre guerres, emergeixen els relats i novel·les de l'actor hongarès Gyula Baghy, que va passar sis anys com a presoner de guerra a Sibèria i és un dels autors més llegits en esperanto, en part dels quals explica les seves experiències. També les dues grans novel·les clàssiques de la literatura en esperanto, *Kiel akvo de l'rivero* («Com l'aigua del riu») del francès Raymond Schwartz (1963) i *La granda kaldrono* («La gran caldera») de l'escocès John I. Francis (1978), centrades en les dues guerres mundials, són netament pacifistes. Caldria afegir l'obra de l'escriptor australià Trevor Steele –sens dubte el millor prosista que fins ara ha donat la literatura original en esperanto–, en la qual dominen els temes de l'antiimperialisme i els estralls psicològics que causa la guerra. Més intimista és *Kroata milita noktlibro* («Dietari nocturn de guerra croat») de l'excel·lent escriptora croata en esperanto Spomenka Štimec (1993). Per altra banda, l'epopeia en vers *Poemo de Utnoa* («Poema d'Utnoa») del català Abel Montagut (1993) –una de les obres més celebrades de la literatura actual en esperanto– té la pau i la no-violència com un dels seus temes principals. Fora de l'àmbit pròpiament literari hi ha en esperanto diferents textos autobiogràfics molt punyents sobre experiències de guerra, entre els quals sobresurt les memòries de Tivadar Soros, *Maskerado* (1965), traduït a diferents llengües, en què el pare del conegut especulador George Soros, explica les seves vivències i les de la seva família durant la II Guerra Mundial.
 9. El llibre sobre els actes contra la desfilada militar va publicar-se en quatre llengües: català, castellà, anglès i esperanto (Peláez 2001).

La visió dels esperantistes catalans actuals evidencia una evolució, general en el moviment esperantista, en relació amb les propostes vistes, anteriors a la II Guerra Mundial. L'esperantisme organitzat ha tendit a especialitzar-se en qüestions relacionades amb la llengua, sense abandonar les seves aspiracions més o menys lligades a l'agenda de la «idea interna». En aquest sentit, es tendeix a evitar propostes una mica grandiloqüents d'abolició immediata dels exèrcits o de federalisme mundial. Per contra, es potencia, sobretot, un treball de canvi de les actituds individuals, facilitant la comunicació plena entre les persones, mitjançant una llengua neutral i relativament fàcil d'aprendre, per tal de superar els prejudicis i les relacions de poder codificades en els usos lingüístics, que són inherents a molts conflictes.

Tanmateix, aquesta visió deixa de costat qüestions essencials, com els interessos econòmics en els conflictes, i acontenta només parcialment, per tant, una part dels parlants de l'esperanto, els quals sovint estan escairats cap a l'esquerra de l'espectre polític. L'esperantisme organitzat majoritari ha tendit a adoptar posicionaments «neutrals» en qüestions que no tinguin a veure estrictament amb els drets humans o qüestions d'equitat lingüística, actitud que genera tibantors evidents en part dels parlants de l'esperanto. Existeix una raó pragmàtica, que és que una associació no pot pretendre treballar per resoldre totes i cadascuna de les formes de desigualtat social (ja siguin econòmiques, nacionals, de gènere, de llibertat sexual o d'altres). També és cert que per sumar forces s'acostuma a diluir la potència inicial de molts programes transformadors. Tot i això, aquest pragmatisme no resulta sempre fàcil de pair per a un col·lectiu amb una tendència evident cap a l'activisme social i polític.

Aquest conflicte és particularment notable, una mica paradoxalment, en bona part dels activistes, més polititzats que la majoria dels parlants de la llengua, la qual cosa, per exemple, va causar un llarg debat intern durant el procés de redacció del citat document de l'associació catalana. Aquest tipus de qüestions, certament, no són pas exclusius del moviment esperantista, la qual cosa pot donar un interès més ampli a un estudi sociològic, com aquest, del col·lectiu.

CARACTERÍSTIQUES DE L'ENQUESTA

En aquest context, el mes de novembre de 2007 vam fer una enquesta per intentar entendre com són i què cohesiona els esperantistes catalans –si, de fet, hi ha res que els cohesioni com a grup. L'enquesta estava dirigida no solament als membres d'entitats esperantistes, sinó també a persones que haguessin estudiat l'esperanto o estiguessin fent-ho. També es va estimar necessari que es consideressin a si mateixos com «esperantistes» per evitar el possible biaix de persones que, tot i haver tingut o tenir contacte amb el col·lectiu, no es consideressin com a part d'ell.

Un dels elements que més es va tenir en compte va ser la representativitat de la mostra, ja fos per una possible baixa participació de determinats grups d'esperantistes o la sobrerepresentació d'altres (com els activistes). Aquests elements, per una banda, es van solucionar per una atenció especial sobre certs col·lectius durant el procés de recollida de dades i, per una altra, ponderant la mostra, especialment per donar menys de pes als activistes, els quals, lògicament, tendeixen a contestar per damunt de la mitjana.¹⁰ La comparació del repartiment de la mostra, quant a repartició per edat i sexe, amb les dades dels membres de l'Associació Catalana d'Esperanto i la Federació Espanyola d'Esperanto a Catalunya, van mostrar que no hi havia desviacions significatives.

En total es van recollir 131 enquestes de la Catalunya Sud, de les quals 98 van complir els criteris d'acceptació i van entrar en el gruix de les anàlisis. Algunes qüestions específiques, però, es van considerar sobre el conjunt de 131, com en l'anàlisi dels criteris utilitzats pel grup

10. Va incloure's un segon criteri de ponderació per corregir l'excessiva representació en la mostra, que no es va aconseguir evitar, dels membres de l'Associació Catalana d'Esperanto en relació amb els de la Federació Espanyola d'Esperanto, de manera a mantenir la proporció de 3,3:1 en favor dels primers, segons les dades públiques de les dues entitats. Malgrat que no són col·lectius disjunts, són notables les seves diferències, en xifres generals, en qüestions com les edats i les opinions polítiques (amb una mitjana d'edat força més elevada i unes simpaties més allunyades del catalanisme per als segons).

i el seu entorn per definir el concepte «esperantista», cosa que es discutirà tot seguit.¹¹

Afegim, finalment, que l'enquesta –que era en català– contenia un total de 90 preguntes diferents.¹²

L'anàlisi dels esperantistes catalans s'ha fet comparant les respostes bàsicament amb dos col·lectius diferents. D'una banda, amb el total de la població catalana, amb dades extretes majoritàriament de l'Institut Estadístic de Catalunya (IDESCAT). De l'altra, amb altres estudis sobre la població esperantista. En relació amb això, les tres obres bàsiques que utilitzem aquí són el treball de Peter G. Forster sobre els membres de l'Associació Britànica d'Esperanto feta el 1968 (Forster 1982: 299-346); l'estudi de Nikola Rašić fet a mitjan dècada dels vuitanta en diversos congressos d'esperanto –entre ells un de català– (Rašić 1994: 97-178); i l'estudi Frank Stocker, el 1992, sobre els membres de l'Associació Esperantista Alemanya (Stocker 1996). De forma menys sistemàtica, també es farà referència a enquestes en altres països europeus durant els anys 1980 analitzades a Rašić (1994).¹³

-
11. Cal assenyalar que el nombre de persones a Catalunya que són membres d'alguna entitat esperantista no arriba als 500. La proporció entre esperantistes o esperantoparlants associats i no associats és desconeguda i en part depèn de la definició d'aquests dos termes. Considerem, però, que la mostra és prou representativa del col·lectiu estudiat, tot i que el seu nombre reduït implica un pes considerable de cada enquestat, per la qual cosa el marge d'error estadístic és important. Cal, doncs, fer una lectura de les dades amb prudència. En molt casos podem apuntar tendències, i només allà on les diferències percentuals amb el conjunt de la població són importants podem tenir una seguretat raonable de trobar-nos davant d'una diferència significativa.
 12. El qüestionari pot consultar-se a http://www.esperanto.cat/material/quest_espcat_2007.pdf (obtingut l'1 de setembre de 2012); la tabulació de les respostes a cadascuna de les preguntes, a http://www.esperanto.cat/material/enquesta_espcat_2007.pdf (obtinguda l'1 de setembre de 2012, 220 pàg.).
 13. Fins i tot en els casos en què els treballs esmentats mostren conclusions coincidents en determinats trets, seria massa aventurat induir que aquests són generals entre els parlants de l'esperanto. Els treballs estudiats estan basats en esperantistes de països d'Europa occidental, la qual cosa implica certes pautes socioculturals, econòmiques i polítiques. En aquests països, per exemple, l'aprenentatge de l'esperanto dona pocs avantatges materials o cap. No és o no ha estat necessàriament així en altres països. En determinats estats socialistes, abans de la caiguda del Mur, l'esperanto permetia viatjar a certs països, habitualment molt preuats en la societat, que eren difícilment assolibles per altres canals. Fins i tot en el cas de l'Associació Búlgara d'Esperanto –que arribà a tenir més de vint assalariats de l'associació, sense comptar l'hotel que posseïa, i edicions regulars de llibres de text amb milers d'exemplars (de què els autors, lògicament, cobra-

Cal considerar, però, que aquests estudis estan basats sobre col·lectius definits més restrictivament que el que aquí es descriu: no es tracta de l'estudi dels «esperantistes» d'un determinat àmbit geogràfic, sinó dels membres d'una determinada associació o bé dels participants en determinats congressos, els quals probablement tindran un ús més regular de la llengua, per exemple, encara que sigui només pel fet de rebre el butlletí de la seva associació o la tendència a participar més sovint en congressos esperantistes; en conseqüència també estaran més exposats a una certa ideologia (o mites) del col·lectiu. Per altra banda, excepte en l'estudi de Forster, cap treball no ha establert coeficients correctors de la sobrerepresentació dels activistes en les enquestes, la qual cosa –com veurem– comporta biaixos importants en determinades qüestions, perquè es tracta d'un grup amb algunes característiques específiques.

Finalment, s'ha analitzat si hi ha aspectes socials o ideològics correlacionats amb les diferents respostes. A aquest efecte s'han comparat sistemàticament les dades totals de les respostes amb les donades per cinc variables: edat, sexe, any d'aprenentatge de l'esperanto, grau de coneixement de l'esperanto i grau d'activisme en el moviment esperantista.

EL CONCEPTE D'«ESPERANTISTA»

La qüestió prèvia a qualsevol estudi sobre els parlants de l'esperanto és si tenen una entitat específica. Difícilment es podria anar gaire enllà en l'estudi, per exemple, dels parlants d'italià com a segona llengua, com assenyala Rašić. Tanmateix, a la majoria dels parlants d'esperanto sembla que els uneix una consciència de grup que manca entre la

ven drets)–, és palès el valor econòmic que tenia l'esperanto, sobretot per als seus dirigents, i les xarxes clientelars que s'hi establiren, anàlogament a com havien sorgit per tot el país en l'última etapa del règim comunista. Actualment, sembla que existeixen diferències notables sobre els valors de l'esperanto entre un nombre significatiu d'esperantoparlants de Rússia, Xina o Àfrica, per exemple, pel que fa a les visions més idealistes, que són més freqüents entre els esperantistes d'Europa occidental i central.

majoria dels segons parlants d'altres llengües. Els esperantistes comparteixen més o menys una visió favorable a la l'anivellament en el prestigi i usos de les llengües i la facilitació de la comunicació més enllà de les fronteres lingüístiques. A més, al llarg de ja més de 125 anys d'història, revistes, llibres, literatura, trobades, congressos, correspondència, viatges, etc. s'han desenvolupat una sèrie de referències compartides entre almenys una part dels parlants de la llengua internacional esperanto, els quals poden sentir-se participants de la seva creació, a diferència de la majoria dels parlants no nadius d'una llengua nacional.

Ens trobem, de fet, en un continu de persones més o menys relacionades amb el col·lectiu: des de la persona que s'ha llegit un manual d'esperanto i que poc després se n'ha oblidat, fins a algú per a qui l'esperanto és una llengua de cada dia, fins i tot materna, i participa assíduament durant decennis en la vida col·lectiva esperantista. Per això, la delimitació del grup és laxa i dubtosa.

Primerament, la delimitació del nombre de segons parlants de qualsevol llengua és arbitrari. Si aquest es fa a partir de les declaracions de cadascú, resulta molt poc fiable. Les dades de parlants d'anglès a Catalunya, per exemple, varien del 10 % a vora el 30 % segons diferents estudis entre 2003 i 2009 (Alòs 2009).

En el cas de l'esperanto, el lingüista Jouko Lindstedt va proposar el 1996 uns ordres de magnitud sobre el nombre de diversos tipus de parlants, que resulten aclaridors sobre la dificultat de la definició (taula 1).

Si en comptes de referir-nos a parlants de l'esperanto, volem estudiar el col·lectiu dels «esperantistes», ens trobem novament amb la indefinició del terme o, el que és el mateix, amb diferents definicions contraposades. Cal entendre com a esperantista tot parlant d'esperanto, tal com defineix el terme la Declaració de l'Essència de l'Esperantisme aprovada en el primer Congrés Internacional de 1905 i els principals diccionaris actuals de l'esperanto? O bé és un «partidari de l'esperanto com a llengua auxiliar internacional», tal com fa el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans? Cap de les dues opcions implica l'altra: es pot ser partidari de l'esperanto sense saber parlar-lo i també

Taula 1: Ordre de magnitud de diversos nivells de coneixement de l'esperanto (Lindstedt 1996: 7, citat a Sikosek 2003: 55)

Categoria	Nombre
Parlants d'esperanto com a llengua materna	1.000
Parlants fluids com si l'esperanto fos la seva llengua materna	10.000
Persones que poden utilitzar l'esperanto oralment i per escrit	100.000
Persones que entenen raonablement bé l'esperanto escrit i parlat	1.000.000
Persones que han estudiat els rudiments de l'esperanto	10.000.0000

hi ha parlants de l'esperanto per als quals és indiferent si l'esperanto esdevindrà mai una llengua auxiliar internacional.¹⁴

Malgrat la laxitud del terme, el fet és que els esperantistes –siguin quins siguin– no rebutgen, en general, el terme, tot i que una part del col·lectiu, més en determinats països que no pas a casa nostra, no se sent prou a gust amb la terminació en «ista» i prefereixen emprar termes com «esperantoparlant» o «esperantòfon».¹⁵ Per tal d'intentar caracteritzar el concepte «esperantista», a l'enquesta es plantejava el valor del domini de la llengua i del suport a l'ideal transformador de l'esperanto com a elements caracteritzadors del col·lectiu. Concretament, es demanava si ser esperantista significa només parlar una llengua o bé participar en un cert ideal –probablement vague–, o potser calen totes dues condicions, o tal vegada n'hi ha prou amb qualsevol de les dues.

14. 9 % dels enquestats per Rašić van respondre que no cal que l'esperanto s'utilitzi més àmpliament a escala internacional i que ja els va bé el seu ús actual en el si del moviment esperantista (Rašić 1994: 176).

15. En certa manera es tracta de marcar la normalitat de l'ús de l'esperanto, de forma independent a les funcions que uns o altres pretenen donar a la llengua més enllà de les que aconsegueix en l'actual comunitat d'usuaris.

El resultat és que cap de les quatre opcions és clarament majoritària. La més acceptada és que qualsevol de les dues raons és suficient per considerar algú esperantista (38 enquestats), mentre que pocs menys opinen que calen totes dues (31 enquestats). L'opció menys acceptada, però, és que defensar les idees és suficient (11 enquestats), mentre que enmig hi ha els qui opinen que la llengua és suficient (18 enquestats).

Resulta interessant no solament veure què afirmen els enquestats que han entrat en el gruix de les anàlisis, sinó d'analitzar si són conseqüents amb la seva pròpia definició de ser esperantista. A aquest efecte, hem tractat el conjunt total dels 131 enquestats de Catalunya amb respostes vàlides, dels quals 32 no es consideren esperantistes. D'aquests 32, quinze opinen que per ser esperantista són suficients les idees (o qualsevol de les dues opcions) i es declaren favorables a l'ús de l'esperanto (onze d'ells, molt favorables). Així, doncs, malgrat la seva afirmació, cal pensar que per a ells és necessari un cert grau de coneixement que no tenen. En canvi, hi ha vuit casos en què opinen que per ser esperantista n'hi ha prou amb la llengua (o qualsevol de les dues opcions) i en tenen un cert coneixement, però no se'n consideren (cinc l'entenen una mica, dos el parlen una mica i un el parla fluidament¹⁶). Per a ells, doncs, cal un coneixement més profund de la llengua o bé compartir també certes idees, cosa que ells no fan o no en un grau suficient.

Mirant les coses de l'altre costat, entre els que es consideren efectivament esperantistes, trobem sis persones que defensen que per ser esperantista només cal la llengua (o qualsevol de les dues opcions), però en tenen un coneixement molt baix (quatre el van estudiar una mica però el van deixar estar, i dos el van estudiar però l'han oblidat). Aparentment, per a ells o bé és suficient un coneixement rudimentari de la llengua o bé les idees també hi tenen un paper. En canvi, no hi ha cap persona que defensi que per ser esperantista n'hi ha prou amb les

16. Aquest cas sembla un error en la tria de la casella de l'autocategorització com a esperantista o no, o bé un refús de la categorització en «-ista»: es tracta d'una persona que afirma que no es considera esperantista, però és membre de dues associacions, està subscript a sis revistes i usa freqüentment l'esperanto de forma activa.

idees (o qualsevol de les dues opcions) i no sigui favorable al seu ús, tot i considerar-se esperantista.

De tot plegat conclouem que, malgrat allò que puguin afirmar, per a la majoria dels esperantistes (i persones pròximes al moviment esperantista) és necessari tant un cert grau de coneixement lingüístic com d'adscripció a certes idees compartides. En general, el grup es mostra obert i tolera un coneixement lingüístic baix, així com una indefinició gran sobre quin seria l'ideari comú. Aquest ideari, per exemple, no necessàriament passa pel fet que l'esperanto sigui ensenyat a les escoles o que sigui adoptat per la Unió Europea, tot i que es tracta de desigs àmpliament majoritaris en el grup, amb un 87 % i un 73 % de suport, respectivament.

ELS ESPERANTISTES I LA SOCIETAT CATALANA

SEXE

La consulta de les dades mostra un marcat biaix per sexe entre els esperantistes: 76 % d'homes per 24 % de dones. És un fet constatat que entre la població associacionista catalana hi ha una major presència d'homes que de dones (57 % contra 43 %). Per altra banda, en estudis sobre els esperantistes d'altres països es troben habitualment xifres a l'entorn de dos terços contra un terç, però aquesta tendència resulta encara més marcada entre els esperantistes catalans. Entre els activistes, aquesta proporció és fins i tot més elevada. L'anàlisi de les respostes sobre l'estructura des les llars apunta que aquesta menor participació femenina pot ser causada pel fet que l'activisme està força correlacionat amb el fet de no tenir fills que convisquin a la mateixa casa i que hi ha sensiblement més dones amb fills a la llar que no pas homes.

En els estudis europeus analitzats per Rašić, predominen els casos de destacades majories masculines, fins a dos terços. Hi ha, però, els

casos contraris de Bulgària (1987) i sobretot Txecoslovàquia (1980-1981) – i, en general, sembla haver-hi una diferència sensible quant a la proporció entre els sexes entre el costat occidental i oriental de l'antic Teló d'Acer,¹⁷ per a la qual cosa no s'ha trobat encara una explicació convincent.

EDAT

La comparació de la distribució per edats dels esperantistes catalans mostra un perfil semblant a la població general. Tot i això hi ha dos fets especialment remarcables: Pel que sabem, a Catalunya en aquest moment els parlants d'esperanto de menys de 15 anys es poden comptar amb els dits d'una mà, com probablement ha estat gairebé sempre.¹⁸ En canvi, la proporció d'esperantistes en la franja de 15 a 19 anys duplica el de la població general –la qual cosa és comprensible donat que gran part dels esperantistes aprenen la llengua entre els 15 als 24 anys (54 %).

Aquest perfil, però, no s'ajusta a allò que és habitual en els estudis europeus sobre el moviment esperantista, en què es tendeixen a trobar poblacions envellides o amb un dèficit en les generacions intermèdies entre els estudiants i els jubilats.

HÀBITAT

L'anàlisi de la distribució dels esperantistes per la grandària del municipi de residència mostra un biaix sensible cap als nuclis més grans: els barcelonins representen un terç dels esperantistes, quan són vora el 22 % de la població catalana. L'esperantisme és un fenomen bàsicament urbà. Aquest fet és especialment important si es té en compte (com veurem més endavant), que els esperantistes són marcadament

17. Es tracta, és clar, no d'un regla, sinó d'una certa tendència: A Alemanya de l'Est, per exemple, les dones no sumaven més del 30 % dels associats el 1984. Cal remarcar que el 60 % d'elles no tenia parella (Rašić 1994: 70).

18. De fet cap d'ells no va contestar l'enquesta, probablement perquè no estava plantejada per a infants.

catalanoparlants, la qual cosa facilitaria una sobrerrepresentació dels municipis mitjans i petits, que no trobem.

Al mateix temps, en raó justament de la distribució geogràfica desigual dels grups lingüístics, caldria també esperar una davallada clara del nombre d'esperantistes en els nuclis entre 100.000 a 500.000 habitants, la qual no es produeix. Aquest fenomen es deu al gran pes de Sabadell en l'esperantisme català: Sabadell és la població on hi ha, de llarg, el grup esperantista més important de Catalunya i és la seu de l'Associació Catalana d'Esperanto. En raó de la seva força, va ser la població on es va celebrar el primer congrés de la Federació Catalana d'Esperantistes –la gran associació esperantista d'abans de la guerra–, el 1910, i també el primer congrés de la seva continuadora del postfranquisme, l'Associació Catalana d'Esperanto, el 1983. També és la primera ciutat al món amb un carrer en honor del doctor Zamenhof, inaugurat el 1912. Els sabadellencs són el 17 % dels membres de la Federació Espanyola d'Esperanto a Catalunya i el 12 % dels de l'Associació Catalana d'Esperanto –tot i representar 3 % de la població catalana–, mentre que poblacions com l'Hospitalet de Llobregat, Badalona o Santa Coloma de Gramenet compten amb pocs esperantistes.

ESTRUCTURA DE LES LLARS

Els esperantistes catalans tendeixen a viure en famílies més reduïdes d'allò que és habitual (2,7 individus en comptes de 3,1).¹⁹ Sobresurt particularment el nombre de persones que viuen soles, que duplica la mitjana del país. Aquest fet sembla lligat a uns índexs socioeconòmics per sobre de la mitjana i, alhora, possiblement a una major tendència en aquest tipus de persones a participar en activitats associatives.

ESTUDIS

Els esperantistes tenen un nivell d'estudis molt superior a la mitjana del país. Això no es deu només al fet que la població esperantista és

19. IDESCAT. Nombre de persones de la llar de residència, 2006.

major de 15 anys i, per tant, tingui molt pocs individus sense estudis, ni tampoc per manca d'estudiants, ja que el 19 % en són: els esperantistes són molt majoritàriament universitaris (53 % amb estudis universitaris finalitzats per un 16 % a la societat catalana²⁰). Fins i tot entre els majors de 60 anys hi ha un 33 % de persones que declaren tenir estudis superiors acabats.

Aquest fet no és ocasional entre els esperantistes catalans. Les enquestes finlandesa i alemanya presenten resultats marcadament superiors a les respectives mitjanes nacionals (Rašić 1994: 61; Stocker 1996: 16-18), mentre que la internacional de Rašić dona fins i tot un taxa de 62 % d'universitaris (Rašić 1994: 104).²¹ Entre els esperantistes britànics, la mitjana superava també la del país, malgrat el clar envelliment de la població enquestada (Forster 1982: 318-319).

OCUPACIÓ

Entre les professions més habituals dels esperantistes sobresurt la de mestre, amb 16 %, molt per damunt de la població catalana, on els treballadors de l'ensenyament no arriben a l'1 %. Un nombre semblant al català apareix en l'estudi britànic, on representen el 20 % (Forster 1982: 310), i els mestres també obtenen el primer lloc per professions en l'enquesta de Rašić (1994: 105). Finalment cal subratllar el nombre considerable d'informàtics i enginyers: els informàtics són actualment una de les professions més esteses entre el conjunt dels esperantistes i el pes de la llengua a Internet –extraordinàriament per damunt de la seva demografia– n'és un correlat.²²

20. IDESCAT. Enquesta demogràfica 2007, Nivell d'instrucció de la població (sobre població de deu i més anys).

21. L'autor adverteix que en els països del centre i l'est d'Europa el nombre d'universitaris és superior al d'Europa occidental.

22. Un exemple n'és la situació de l'esperanto, el juliol de 2012, com a 27a llengua amb més articles a la Viquipèdia, per sobre del danès, el serbi i el lituà, respectivament la 28a, 29a i 30a (dades obtingudes l'1 de setembre de 2012 a la web <http://stats.wikimedia.org/CA/Sitemap.htm>). També un estudi, sobre un seguiment al llarg dels anys 2006 i 2007, mostra que el nombre de pàgines en esperanto era, en el període estudiat, inferior a les que hi havia en eslovè, però superior a les que hi havia en èuscar, gal·lès o maltès (Vaše 2007).

INGRESSOS

Donat l'alt nivell d'estudis, era d'esperar un nivell d'ingressos superior a la mitjana i, especialment, una poca quantitat de salaris baixos, cosa que s'ha confirmat: vora el 6 % dels esperantistes vivien en unitats familiars amb ingressos nets mensuals de menys de 1.000 euros, mentre que aquestes llars representaven el 17 % de la població; per trams de 1.000 euros, els esperantistes es situaven majoritàriament en unitats familiars amb ingressos entre 2.000 i 3.000 euros (38 %), mentre que en la població el tram més habitual era entre 1.000 i 2.000 euros (39 %).²³ De fet, els esperantistes laboralment actius són assalariats i són infreqüents els autònoms (5 %) i els directius o empresaris (3 %), per la qual cosa tampoc es troben grans ingressos.

ORIGEN

Els esperantistes catalans tenen un origen marcadament autòcton, amb una proporció de nats al país notablement més alta a la mitjana nacional (85 % entre els esperantistes vs. 64 % en la població catalana). Aquest fet es troba encara més refermat en comparar les dades del lloc de naixement dels pares entre el conjunt de la població catalana i la dels esperantistes.

Menció especial mereixen els esperantistes d'origen estranger, que representen el 5 % del total. No sembla tan rellevant aquí la diferència de nombre amb la població catalana (on el 2007 formaven el 10 % de la població del país), sinó les diferències de procedència –cosa que no recull l'enquesta però és un fet palès que els esperantistes d'origen estranger són molt majoritàriament europeus.

L'origen estranger és, però, molt més marcat entre les parelles dels esperantistes catalans: el 17 % dels qui viuen en parella té una parella d'origen estranger. No sembla un fenomen recent: el percentatge és gairebé idèntic en tots els grups d'edat. Per altra banda, la qüestió re-

23. IDESCAT. Nivell d'ingressos nets anuals de tots els membres de la llar, 2006. Cal recordar que l'enquesta es va fer abans de la crisi econòmica actual i els resultats es comparen amb dades estadístiques del mateix temps.

sulta també remarcable quan la comparem amb el 3 % d'esperantistes amb parelles de la resta de l'Estat, sobre el total dels qui tenen parella. Els esperantistes catalans semblen tenir una inclinació fora del corrent a trobar parella més enllà de les fronteres de l'estat –i, vist d'un altre angle, no sembla que en el seu patró de relacions personals la resta de l'estat tingui gaire més pes que altres països.

LENGÜES PRIMERES I HABITUALS A LA LLAR

L'origen marcadament autòcton dels esperantistes fa del tot esperable un nombre de catalanoparlants de llengua materna superior a la mitjana, la qual cosa confirmen les dades. És remarcable l'alt nombre de bilingües entre els esperantistes i, en canvi, el nombre molt baix de monolingües castellans inicials.

Taula 2: Llengües inicials de la població catalana i dels esperantistes catalans

	Català	Castellà i català	Castellà	Altres situacions
Catalunya ¹	32 %	4 %	55 %	9 %
Esperantistes	61 %	17 %	14 %	7 %

Font: (1) IDESCAT. Enquesta d'usos lingüístics, 2008. Població segons primera llengua.

Es convenient remarcar que no ha aparegut a l'enquesta cap persona que tingui l'esperanto com a llengua materna²⁴, tot i que dos enquestats declaren haver-lo après abans dels deu anys.

24. Existeix potser un miler de parlants nadius d'esperanto segons la llista de correu de nask-l de famílies que utilitzen l'esperanto a casa, moderada pel lingüista finlandès Jouko Linsteadt (obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.helsinki.fi/%7Ejlsindst/odo.html>). Això implica que representen un percentatge probablement inferior a l'1 % dels parlants d'esperanto: és del tot esperable, doncs, que no en trobem cap en una enquesta a 98 individus. Tanmateix, a Catalunya hi ha almenys un cas en què l'esperanto és una de les llengües inicials (vg. <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/opinio/meu-pare-parlar-tota-vida-esperanto-1269632>, obtingut l'1 de setembre de 2012).

Quant a les llengües emprades habitualment a la llar, la comparació amb dades corresponents a la població catalana ens torna a mostrar un biaix cap al català i cap a situacions altres que les del l'ús exclusiu del català o del castellà en comparar les llengües inicials i les habituals a la llar.

A banda d'aquests fets, resulta significatiu l'augment del total de llengües usades a la llar en comparació a les inicials. Aquest increment és conseqüència de l'abundància de parelles mixtes, que incrementa el nombre de llars en què s'empren dues o més llengües. En particular, cal notar l'aparició de l'esperanto com a llengua a la llar i l'increment notable de l'ús del català com a llengua familiar entre els qui no el tenen com a materna (fet també apreciable en el conjunt de la població). Tot plegat l'anàlisi detallada de les dades mostra un moviment complex, en què el català esdevé emprat en més llars, alhora que aquestes esdevenen més plurilingües.

En les enquestes a esperantistes d'altres països, no es pregunta sobre les llengües inicials o de la llar, tanmateix de les seves dades lingüístiques se'n pot extreure que els catalans són anòmals en el conjunt esperantista actual. L'enquesta alemanya, per exemple, mostra dos parlants de baix alemany d'entre 292 enquestats²⁵ (quan representen vora el 10 % de la població de l'estat) i cap de frisó o sòrab; hi ha quatre parlants de danès, però falten indicacions de si es tracta de la llengua materna (Stocker 1996: 33-34). A Finlàndia, els esperantistes que no tenen el finès com a llengua materna representen el 2,7 % (Rašić 1994: 65), mentre que la minoria de parla sueca té el doble de pes en la població.

CONEIXEMENT DE LLENGÜES

Un dels trets més característics dels esperantistes és el poliglòtisme. La mitjana de llengües parlades entre els esperantistes catalans ha resultat ser de 4,4.²⁶ Aquest resultat és força homogeni amb el dels espe-

25. Sorprenentment, entre els esperantistes alemanys hi ha més parlants de català que de baix alemany.

26. Sevilla i Rovira han obtingut 5,1 llengües en el seu treball (bàsicament qualitatiu) sobre catorze activistes de l'Associació Catalana d'Esperanto (Sevilla i Rovira 2007: 5). La nos-

rantistes d'altres països i al mateix temps, com en aquells casos, també marcadament diferent de la mitjana nacional.

L'enquesta alemanya va comptabilitzar que els esperantistes d'aquell país parlen de mitjana 3,3 llengües, la qual cosa –donat que només un 7 % de la població alemanya parlava llavors dues o més llengües estrangeres– situa els esperantistes en aquest estret segment de població (Rašić 1994: 94). Per la seva banda, l'estadística de Rašić dóna també una mitjana de 3,3 llengües parlades entre els esperantistes (Rašić 1994: 114), mentre que una enquesta flamenca dóna 3,4 (Rašić 1994: 76) – contra una mitjana de 2,8 llengües parlades en una mostra de no-esperantistes. A Finlàndia, amb unes tasses elevades de coneixement de suec i anglès, la mitjana de coneixement de llengües estrangeres, a banda de l'esperanto, és de 2,3 (Rašić 1994: 65), és a dir una xifra molt semblant a la catalana.

En canvi, intentant comparar les dades amb les de la població catalana, trobem diferències sorprenents segons la font consultada: les dades de l'IDESCAT 2008 sobre «parlants fluids» són clarament superiors a les de «parlants» del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura, malgrat haver-se realitzat simultàniament sobre una població gairebé idèntica.²⁷

Taula 3: Distribució de la població catalana i dels esperantistes catalans per coneixement de llengües

	Cas- tellà	Ca- talà	Espe- ranto	An- glès	Fran- cès	Ita- lià	Ale- many	Rus	Portu- guès	Èus- car	Oc- cità	Àrab	Ga- llec
Catalunya ¹	100 %	78 %	-	10 %	8 %	1 %	1 %	-	-	-	-	3 %	-
Catalunya ²	-	-	-	23 %	14 %	-	2 %	-	-	-	-	2 %	1 %
Esperantistes	100 %	99 %	76 %	55 %	52 %	17 %	13 %	6 %	5 %	2 %	2 %	1 %	1 %

Fonts: (1) FUNDACC. Baròmetre de la comunicació i la cultura, novembre 2007. Llengües que parla. (2) IDESCAT. Enquesta d'usos lingüístics, 2008. Coneixement d'altres llengües: parlar fluidament.

tra recerca no ha trobat diferències significatives entre el nombre de llengües parlades pels activistes en relació amb el conjunt dels esperantistes.

27. L'EULC va enquestar 7.300 residents a Catalunya de 15 o més anys entre febrer i novembre de 2008 (IDESCAT 2009: 17-18), mentre que el Baròmetre va enquestar 29.544 residents de 14 o més anys entre novembre de 2006 i octubre 2007 (FUNDACC 2007: 586-587).

Deixant a banda l'esperanto i l'àrab, la comparació amb el Baròmetre de la freqüència de les llengües parlades mostra que segueixen el mateix patró d'ordenació en les primeres llengües: castellà, català, anglès, francès, italià i alemany, en aquest ordre. Els esperantistes catalans, però, són molt més poliglots: el 40 % declara parlar 5 o més llengües.

Cal remarcar el pes entre els esperantistes d'algunes llengües menys populars al nostre país, com el rus (6 % de parlants), el portuguès (5 %), l'èuscar (2 %) i l'occità (2 %), a més de búlgar, farsi, japonès, taitià i la llengua planificada toki pona –amb un enquestat cadascuna. Una tendència dels esperantistes a interessar-se per llengües menys usades ja va ser remarcada a Finlàndia (Rašić 1994: 65) i es troba també a Alemanya (Stocker 1996: 33-34).

CAPTENIMENT POLÍTIC

Els esperantistes tenen un capteniment polític molt marcadament diferent de la mitjana del país. Es tracta, en general, d'un col·lectiu relativament polititzat: 23 enquestats han expressat que no tenien simpaties polítiques²⁸ i cinc no van contestar.²⁹ Aquesta taxa és sensiblement inferior a l'índex d'abstenció a les eleccions, que va ser de 46 % i 43 % en les dues consultes electorals anteriors. A més, deu enquestats han declarat estar afiliats a un partit polític. El fet, però, que tres d'aquests siguin activistes del moviment esperantista i donada la sobrerrepresentació d'aquest grup en l'enquesta discutida anteriorment, cal pensar que el grau d'afiliació a un partit és més aviat del 8 %: un nivell, tot i això, que pràcticament duplica el 4,4 % del país (GCat 2007: 29).³⁰

Quant a la simpatia per partits, més del 50 % dels esperantistes amb tendència política declarada (més de 40 % del total) expressen la seva preferència per les opcions independentistes: ERC en primer lloc i la

28. Cal, però, tenir en compte cinc simpatitzants de la CNT i un de la CGT que estan en aquesta categoria.

29. Entre aquests comptem dues respostes múltiples, d'enquestes rebudes per correu. Les respostes en aquests casos van ser: CiU, ERC, BNV i Altres, l'una; i CiU i ERC, l'altra. És curiós assenyalar que en aquest segon cas la persona declarava també estar afiliada a un partit polític.

30. Sobre aquest tema, vegeu també l'apartat «Associacionisme».

Candidatura d'Unitat Popular en segon lloc, amb un notable 8 %. Cal llegir, de nou, aquestes xifres amb una certa precaució: com ja hem comentat, hi ha una subrepresentació en la mostra de sectors menys catalanistes, tot i que, amb les dades ponderades, es manté una molt ampla majoria independentista.

En segon lloc, i amb un més que notable 24 %, es troba la coalició d'IC-EUiA. Les dues grans opcions electorals, CiU i PSC, tenen un suport minoritari de, respectivament, un 7 % i un 6 %. No hi ha hagut cap enquestat que s'hagi mostrat favorable al PP, mentre que un ho ha fet per Ciutadans. Por tenir-hi un paper el famós fenomen del vot ocult, però clarament es tracta d'opcions a penes existents en el col·lectiu.

Taula 4: Distribució de la població catalana i dels esperantistes catalans per simpatia a un partit polític (sobre votants o bé simpaties declarades)

	CiU	PSC	PP	IC	ERC	C's	CUP
Eleccions al Parlament de Catalunya, 2006 ¹	31,5 %	26,8 %	10,7 %	9,5 %	14,0 %	3,0 %	-
Eleccions municipals, 2007 ¹	25,3 %	32,2 %	9,9 %	9,0 %	11,7 %	2,4 %	0,6 %
Esperantistes (dades ponderades)	8 %	5 %	0 %	27 %	46 %	2 %	8 %

Fonts: (1) Generalitat de Catalunya, Departament de Governació.

Podem concloure que els esperantistes catalans es decanten molt clarament cap a l'independentisme i l'esquerra ecologista, tot i que tots els partits estan representats en el col·lectiu excepte, pràcticament, la dreta espanyolista.

En el terreny sindical, les tendències no són pas menys esbiaixades. Quaranta-quatre enquestats han expressat simpaties cap a un o un altre sindicat –ja sigui professional o d'estudiants–, dels quals dotze s'han declarat favorables a la CNT. El segueixen CCOO (majoritari a Catalunya amb el 44 % dels delegats sindicals), amb nou simpatitzants, la CGT amb quatre i el sindicat d'ensenyament USTEC amb tres.

Taula 5: Distribució de la població catalana i dels esperantistes catalans per simpatia a un sindicat (sobre votants o bé simpaties declarades a un sindicat professional)

	CCOO	UGT	USO	CGT	CNT	Altres
Catalunya ¹	44 %	41 %	4 %	2 %	-	9 %
Esperantistes	24 %	5 %	0 %	11 %	32 %	27 %

Fonts: (1) IDESCAT. Anuari estadístic de Catalunya, 2007. Eleccions sindicals 2005. Representants elegits.³¹

Entre la CNT i la CGT, podem concloure que el moviment llibertari té un pes significatiu entre l'esperantisme català, si bé inferior al pes de l'independentisme. Per a un determinat nombre de persones les dues opcions no resulten contradictòries, ja que trobem cinc enquestats que es declaren alhora partidaris d'ERC o la CUP, d'una banda, i de la CNT o la CGT, de l'altra.

Les dades concorden amb els treballs qualitius sobre l'esperantisme català de Germà Martín, els entrevistats del qual, en una escala d'autopercepció ideològica on 0 és l'extrema esquerra i 10 l'extrema dreta, se situaven en valors compresos entre 0 i 4 (Martín 2004b: 17). El mateix autor, en el seu treball de camp sobre el grup d'esperanto d'Amics d'Unesco, també assenyala el grau de participació de determinats esperantistes en «manifestacions antiguerres, xerrades de partits polítics i de persones assenyalades per la seva militància d'esquerres, com Arcadi Oliveres, cassolades i manifestacions de l'Onze de Setembre» (Martín 2004b: 18).

Un treball del Centre d'Estudis d'Opinió ha enfocat l'estudi de les orientacions electorals com a afloraments d'un sistema de valors dels individus, a partir de la Teoria dels Valors Bàsics, definida originàriament per Shalom H. Schwartz. En particular, la teoria identifica deu valors bàsics, vàlids per a totes les cultures del món (Centre d'Estudis d'Opinió 2007a: 5). L'estudi català parteix del model i correlaciona

31. Convé potser recordar que la CNT no es presenta a les eleccions sindicals.

aquests valors amb el vot a determinats partits. En particular, existeixen tres valors amb una forta correlació positiva tant amb els votants d'IC-EUiA i com d'ERC i tres amb una forta correlació negativa.

La correlació positiva és marcada amb la «vida estimulante», l'«universalisme» i l'«autodirecció». Aquests estan definits respectivament com «vida excitant, novetat, i desafiament en la vida», «comprensió, tolerància i preocupació pel benestar de tothom en general i per la protecció de la natura» i «voluntat de mantenir la independència en el pensament i l'actuació; elecció, creativitat, exploració». Per contra, els valors oposats als votants a les dues agrupacions polítiques majoritàries entre els esperantistes són la «seguretat», la «conformitat» i la «tradició», definits respectivament com «seguretat, harmonia i estabilitat de la societat, de les relacions, i d'un mateix», «repressió de les accions, inclinacions i impulsos que puguin molestar o perjudicar els altres, defraudar les expectatives socials o vulnerar les normes» i «respecte, acceptació i seguiment dels costums i idees de la cultura tradicional o la religió» (Centre d'Estudis d'Opinió 2007a: 77).

Aquest model resulta especialment adequat en el nostre estudi, ja que permet lligar les opcions de vot a un conjunt de valors i actituds, de manera que trobem que les opcions polítiques dels esperantistes són del tot conseqüents amb l'idealisme i inconformisme que mostren al llarg de moltes de les preguntes del qüestionari –tret que són a bastament subratllats en els estudis britànic i alemany.

RELIGIÓ

L'aspecte religiós manté la marcada diferència amb el conjunt de la societat catalana. D'acord amb allò que predeien els resultats de la Teoria dels Valors Bàsics, el percentatge d'esperantistes catòlics no arriba al 20 % i és tres vegades inferior a la mitjana del país. A més, està fortament correlacionat amb l'edat: només un dels 25 menors de 30 anys es declara catòlic. Els ateu i agnòstics són majoria absoluta (55 % en comptes de 30 o 35 % de la societat catalana, segons els estudis³²),

32. Centre d'Estudis d'Opinió (2007b: 8 i 2007c: 34).

mentre que destaca també el nombre de creients d'altres religions, que supera el 10 % (dels quals la meitat es declaren cristians no catòlics), en contraposició al 2 o 3 % de la població.

Aquest patró segueix el descrit per als esperantistes d'altres països, com la Gran Bretanya i Alemanya, on els ateus i agnòstics, d'una banda, i els adherents a religions minoritàries, de l'altra, estan representats molt per damunt de la mitjana. Després d'una anàlisi minuciosa, Forster conclou que els esperantistes britànics són més conscients de la seva religiositat i tenen més tendència a ser creients practicants o a declarar-se no creients, la qual cosa Stocker corrobora per als esperantistes alemanys: «Sembla que als esperantistes no els agrada ser membres d'un grup religiós tan sols formalment» (Stocker 1996: 27).

ASSOCIACIONISME

Els esperantistes tenen un nivell de participació en associacions no esperantistes molt alt: 74 dels 98 enquestats declaren estar-hi afiliats, quan la mitjana catalana se situa en el 46 %.³³ No és estrany pensar que un grup majoritàriament associat tingui tendència a participar en més d'una entitat: les dades de l'IDESCAT mostren que els associats catalans pertanyen en mitjana a 1,5 organitzacions. Tot i això 36 enquestats han declarat ser membres d'una o més ONG pel desenvolupament, d'una o més associacions pels drets humans o d'una o més entitats ecologistes (dotze dels quals, a més d'un tipus d'aquestes organitzacions), mentre que només el 15 % dels associacionistes de Catalunya formen part d'aquest tipus d'associacions. Tot i que la taxa és més del doble, podem pensar que aquest fet també es pot explicar per la proximitat ideològica: com s'ha dit més amunt, fins i tot abans de la proclamació de la Declaració Universal dels Drets Humans per part de les Nacions Unides, l'Associació Universal d'Esperanto hi ha estat compromesa i, des de mitjan anys noranta, ha fet bandera dels drets

33. Totes les dades referides a Catalunya d'aquest apartat estan extretes d'IDESCAT. Pertinença a associacions, 2006 i IDESCAT. Pertinença a diferents entitats o associacions, 2006.

lingüístics. Una part notable dels esperantistes, doncs, resulten ser membres de diverses organitzacions afins.

En relació amb l'afiliació política o sindicat, 19 enquestats han declarat ser membres d'un partit o sindicat (22, incloent-hi els sindicats d'estudiants). De nou, es tracta d'una dada molt superior al 8 % de la mitjana del país, però pràcticament idèntica a la taxa del 19 % dels catalans associacionistes que són membres d'aquest tipus d'organitzacions.

OCUPACIÓ DEL TEMPS DEL LLEURE I AFICIIONS

Els esperantistes declaren majoritàriament que ocupen el seu temps lliure amb la lectura i, en segon terme davant de l'ordinador.³⁴ La televisió no apareix fins al vuitè lloc d'ocupació, declarada com una de les ocupacions del temps lliure només per un 33 % dels enquestats, darrere de la col·laboració amb un partit, sindicat o associació. La dada probablement està infravalorada, però mostra una tendència, d'acord amb altres característiques del grup, com la tendència cap la participació en el moviment associatiu.

De la mateixa manera, la lectura és àmpliament l'afició més compartida pels esperantistes: 75 d'ells l'han elegit. La segueixen, a una certa distància, viatjar, la música i les llengües. Aquesta última afició no sembla gens estranya en una comunitat poliglota lligada per l'aprenentatge d'un idioma, el qual, a més, té poc interès econòmic.³⁵

I efectivament, la lectura sembla important per als esperantistes: un terç afirma llegir més d'un llibre al mes, la qual cosa duplica la mitjana catalana. El nombre dels qui llegeixen menys d'un llibre a l'any és un 3 %, quan no llegeix mai o gairebé mai un llibre la quarta part de la població catalana (IDESCAT 2008: 43).

En canvi, la lectura de la premsa es mostra idèntica a la mitjana na-

34. Es podien triar tantes opcions com es volgués d'un total de setze, la primera de les quals era la televisió.

35. Tanmateix hi ha casos d'emprenedors catalans que utilitzen l'esperanto per contactes comercials internacionals. En aquest aspecte, convé assenyalar el testimoni de com un petit empresari català ha utilitzat l'esperanto per a contactes professionals al llarg de la seva vida (Franquesa 2003).

cional, tant en els lectors diaris (esperantistes: 45 %; població catalana: 46 %), com en els habituals (esperantistes: 81 %; població catalana: 80 %).³⁶

Finalment, l'ús diari d'Internet abasta un 77 % dels enquestats. Aquesta dada està sobrevalorada pels biaixos discutits inicialment, però la xifra correcta no sembla ser gaire lluny dels dos terços. Com en els altres casos, hi ha diferents factors que hi conflueixen, com el nivell d'educació, el poder adquisitiu per damunt de la mitjana i les famílies més reduïdes, però en el cas d'Internet cal tenir en compte dos més: l'elevat nombre d'informàtics i la gran facilitat que permet la xarxa per practicar l'esperanto amb persones d'altres països, també oralment. N'afegiríem també un tercer: la política de potenciació d'Internet com a mitjà d'ensenyament de l'esperanto que té el moviment esperantista des de fa uns anys, de manera que divuit enquestats han declarat haver-lo après per Internet. És normal, doncs, que persones que l'han estudiat d'aquesta manera resultin més proclius a usar Internet habitualment.

De fet, l'ocupació del temps de lleure, incloent-hi l'associacionisme, lligat amb les afinitats en els estudis, professions i capteniment polític, mostra un col·lectiu força homogeni. En aquest sentit, algunes pràctiques que mostressin estils de vida mereixerien un estudi més aprofundit, com la del vegetarianisme, que apareix en altres estudis com àmpliament més habitual entre els esperantistes que entre el conjunt de la població.³⁷

36. Comparació amb IDESCAT (2008: 57).

37. Germà Martín, en els seus treballs de camp va trobar que, de vuit persones del grup de l'Hospitalet de Llobregat, tres eren vegetarianes i dues n'eren proclius. En el departament d'esperanto d'Amics de la Unesco de Barcelona, altres dos entrevistats van declarar-se vegetarians (Martín 2004b: 18). El mateix autor també detecta «la pràctica del ioga i la simpatia cap a la compra a les botigues de barri, el rebuig a les multinacionals i el *fast food*» (Martín 2004b: 18). L'enquesta alemanya quantifica el vegetarianisme entre els esperantistes d'aquell país en un 10 % del col·lectiu, i es reparteix uniformement per subgrups d'edat o activisme, la qual cosa multiplicaria per deu la mitjana del país (Stocker 1996: 100-101). Entre els esperantistes catalans, segons es pot documentar a partir de les inscripcions a trobades i congressos (en què, significativament, es pregunta pels hàbits alimentaris), el vegetarianisme sembla situar-se a l'entorn del 5 %. En tot cas, aquests estils de vida poden mostrar-se potents factors cohesius del grup, especialment allà on, com a l'Hospitalet, «poca gent parla (l'esperanto)» (Martín 2003a: 16).

ELS ESPERANTISTES I L'ESPERANTISME

PRIMER CONTACTE I RAÓ PRINCIPAL DE L'ESTUDI

Gairebé la meitat dels esperantistes entren en contacte amb l'esperanto a través de la família i els amics. Tanmateix aquesta proporció ha baixat des de l'inici del nou segle amb la irrupció d'Internet, que s'ha convertit en la primera forma de contacte per a un terç de les persones, al mateix nivell que els que segueixen accedint-hi a través de les seves persones més properes.

Tanmateix, malgrat que el primer contacte es fa sovint per un familiar, només en un 5 % dels casos els esperantistes consideren que la família és la raó principal de la seva decisió d'aprendre la llengua. La meitat diuen que van començar a estudiar l'esperanto perquè estan d'acord amb la idea que hi ha al darrere. A una distància considerable, un 17 % declara que ho van fer sobretot perquè els agraden les llengües i un 14 % per simple curiositat.

Els dos primers motius són també els principals entre els esperantistes alemanys, però les proporcions són ben diferents. En l'enquesta alemanya el 60 % declarava fer-ho per motius idealistes i un 64 % per interès per les llengües (en aquella enquesta es permetia expressar més d'una raó) (Stocker 1996: 52-53).

Per altra banda, l'afirmació dels motius idealistes per aprendre l'esperanto venen corroborats per altres respostes del qüestionari: un 40 % afirma que participa en el moviment esperantista perquè vol canviar la societat, mentre que 19 % declara que ho fa perquè es troba a gust en el col·lectiu. Fins i tot, més de la meitat expressa que el moviment esperantista pot canviar la societat, mentre que només un 13 % considera que no té possibilitats de fer-ho. Aquestes proporcions es mantenen quan es planteja la dicotomia de si el moviment esperantis-

Podria considerar-se'n una mostra un missatge per correu electrònic rebut durant el període de recollida de dades en què un esperantista mostrava la seva sorpresa pel fet que l'enquesta no contingués una pregunta específica sobre els hàbits alimentaris.

ta ha d'intentar canviar la societat o si ha d'orientar-se cap endins i crear més literatura, música i serveis en esperanto –una discussió molt estesa entre els esperantistes durant els anys 1980 i part dels 1990. I igualment resulta així quan es demana decidir si es considera més important l'ideal de pau i justícia gràcies a una llengua neutral o bé els avantatges pràctics d'una llengua internacional fàcil en congressos, comerç i turisme –un altre dels dilemes clàssics del moviment esperantista. Totes aquestes xifres estan corregides cap a posicions més pragmàtiques en les dades ponderades, tot i que el dibuix general es manté intacte. En tot cas, mostra el pes més marcat de l'idealisme entre els activistes en relació amb la resta dels esperantistes, la qual cosa podria ser un factor facilitador de la seva major implicació en favor del col·lectiu.

FAMILIARS ESPERANTISTES

Hem vist que la família, aparentment, no influeix gaire com a motivació per ser esperantista. La pregunta sobre familiars esperantistes en part ho corrobora, però alhora aporta alguns resultats sorprenents. Efectivament, el nombre de familiars consanguinis esperantistes (pares, fills o germans) es mou entre el 6 % i el 8 %, la qual cosa és del tot pròxima al 5 % de persones que declaren haver après l'esperanto per familiars. En canvi sobta el 17 % d'enquestats que declaren que tenen o han tingut una parella esperantista.

Justament, sobre la base de 5 % que declaren haver après l'esperanto per familiars, la dada mostra que es tracta d'aparellaments entre membres de la pròpia comunitat, més que no pas persones que han esdevingut esperantistes per la relació amb una parella prèviament esperantista. El fet és especialment explicable, com veurem després, pel percentatge important dels esperantistes que estan o han estat actius en el moviment esperantista, de manera que és normal que si es passa una part important del temps en un determinat col·lectiu –i més quan s'és jove i s'està en l'edat típica de trobar parella– aquesta es trobi dins del grup.

EDAT D'APRENTATGE

L'esperanto acostuma a aprendre's entre els 15 i els 30 anys: en aquest període l'estudien prop del 60 % dels esperantistes. El període àlgid correspon a l'època universitària, tot i que un 30 % l'aprenen entre els 30 i els 50 anys.

FORMA D'ESTUDI

L'esperanto s'ha estudiat pràcticament a parts iguals en cursos regulars i de forma autodidacta, malgrat que en els cinc anys anteriors a l'enquesta la irrupció d'Internet ha desequilibrat la balança a favor dels mètodes autodidactes (habitualment, però, assessorats a distància).³⁸ En canvi, l'estudi de l'esperanto amb la família és molt infreqüent (3 % dels casos).

L'anàlisi detallada de les dades mostra la paradoxa que hi ha una certa tendència a un millor coneixement de la llengua per part dels autodidactes que pels qui han seguit un curs presencial. El fet resulta més sorprenent si tenim en compte que el nombre d'autodidactes ha pujat en els darrers anys i, per tant, aquests tenen una tendència a haver estudiat més recentment la llengua i, consegüentment, a dominar-la una mica menys. Per contra, Internet permet una pràctica molt més ràpida i sovintejada de la llengua –i, de fet, més anònima–, a través de correus electrònics o de xats, que es mostren potents mètodes pedagògics. D'altra banda, l'aprenentatge autodidacta resulta molt més exigent que l'estudi en una classe. És probable que el percentatge de persones que acaben el curs sigui força menor, però aquells qui ho aconsegueixen, en raó de la seva perseverança i capacitat, assoleixin nivells més alts en el coneixement de la llengua.

38. S'ha qüestionat si la popularitat dels mètodes autodidactes a Internet és la responsable de l'alt nombre d'informàtics entre els esperantistes. No sembla així: dels vuit informàtics de l'enquesta, només dos l'han après d'aquesta forma.

Malgrat que un argument recurrent de la propaganda esperantista és que l'esperanto és fàcil, el fet és que poc més de la meitat dels esperantistes declaren parlar-lo bé o molt bé. Un 20 % considera que en té un coneixement baix i una quarta part més n'admet un coneixement molt baix. L'esperanto és una llengua amb tots els ets i uts, per la qual cosa necessita dedicació i esforç continuats a llarg d'un cert temps, que no acostuma a ser menys de dos anys. No tothom té prou perseverança, capacitat o interès en fer-ho. De fet, és interessant de constatar com no poca gent s'accontenta –i se sent força satisfeta– amb nivells de llengua relativament rudimentaris (tot i que sovint superiors als que s'assoleix a l'escola en llengua estrangera).³⁹ Per altra banda, sembla que en esperanto hi hagi un oblit lingüístic més gran que en les llengües estrangeres apreses a l'escola. Això podria deure's al fet que s'hagi estudiat durant menys temps, i per tant podria ser que s'interioritzi menys els rudiments de la llengua, o podria ser que hi ha un contacte passiu continuat més gran amb les grans llengües de relació internacional apreses a l'escola, la qual cosa podria preservar-ne més l'oblit. Aquestes qüestions, però, són de les moltes pendents d'estudi en relació amb l'esperanto.

El grup que millor domina la llengua són els activistes (89 % el parla bé o molt bé), la qual cosa era previsible: es tracta dels qui en fa més ús (parlat, llegit i escrit), participen en més trobades i estan abonats a més revistes. Però de retruc, una conseqüència de la forta interrelació de l'activisme amb el domini de la llengua, d'una banda, i de la subre-

39. En certa manera, dues forces contraposades prou específiques de la comunitat esperantoparlant entren en joc aquí. Per una banda, la bona disposició del col·lectiu cap als novinguts, que són un signe de la seva continuïtat o, eventualment, expansió. A més, probablement influeix un sentiment de comprensió i certa complicitat, atès que gairebé tot parlant d'esperanto pot recordar la seva etapa d'aprenentatge de la llengua. En canvi, el col·lectiu es mostra menys tolerant amb aquells qui no progressen en l'estudi, com denota l'expressió pejorativa «eterna komencanto» («principiant etern») per a referir-se a aquestes persones (no pas poc nombroses, com indica el fet que tinguin un terme específic àmpliament conegut). En aquest línia que afavoreix la millora del nivell lingüístic, sembla remarcar-se una certa jerarquia en la valoració interna dels membres del grup en funció del seu domini de l'esperanto.

presentació de les dones entre els activistes, de l'altra, és el coneixement que en tenen les parlants, que és sensiblement inferior a la mitjana: un 38 % de les dones parlen bé o molt bé l'esperanto en comparació al 59 % dels homes. Certament, podria passar que les dones tendissin a valorar menys els seus coneixements que els homes (o que els homes sobreestimessin els seus), però sembla que hi ha prou motius per pensar que l'explicació és més aviat l'altra.

La comparació de les dades amb la dels esperantistes alemanys no dóna resultats conclouents. Les dades catalanes són pitjors, però cal tenir en compte aquí especialment que la mostra és bàsicament diferent: la mostra alemanya, en ser sobre esperantistes associats, té un biaix cap a persones amb una relació més sovintejada i des de fa més temps amb l'esperanto. Per altra banda, cal remarcar que, tot i que les freqüències declarades d'ús de la llengua són semblants, la participació dels alemanys en trobades esperantistes és molt superior a la catalana.

ASSOCIACIONISME

Els esperantistes no estan pas tots associats: un 30 % no és membre de cap entitat esperantista. Aquest percentatge s'apropa al 60 % entre els qui han estudiat esperanto en els darrers cinc anys, però es manté en un 20 % entre els qui l'han estudiat entre cinc i vint anys enrere. A mesura que passa el temps, la taxa d'associacionisme es va fent més elevada. És possible que els qui romanen associats mantenen més la seva vinculació a l'esperanto, o bé que la taxa d'associacionisme entre els esperantistes tingui una tendència a la baixa, o bé totes dues coses.

Majoritàriament la vinculació es fa a nivell d'associacions nacionals (catalana i/o, en molta menor mesura, espanyola). Un 20 % són membres de grups locals, tot i que aquests atrauen pocs socis nous en els darrers vint anys. Un 20 % dels esperantistes catalans són membres de l'Associació Universal d'Esperanto –la més important organització esperantista internacional. La resta d'associacions té un pes menys important. Cal remarcar les organitzacions professionals (com la dels mestres, la dels ferroviaris i la dels comerciants, amb nou adhesions

en total), les polítiques (d'esquerra o de drets dels pobles, amb set adhesions), les catòliques (amb tres adhesions) i les humanitàries (amb tres, també).⁴⁰

FREQÜÈNCIA D'ÚS

L'esperanto ha estat sempre una llengua més llegida i escrita que parlada. En els primers anys d'ús de l'esperanto, els usos orals de l'esperanto fins i tot es reportaven en les revistes. No va ser ben bé fins al primer Congrés Universal, el 1905 –divuit anys després de la publicació de la primera gramàtica de la llengua– en què se'n va fer un ús oral general per un grup nombrós de persones procedents de diferents països i va quedar establert que l'esperanto podia parlar-se tan fluidament com qualsevol altra llengua. Tot i això, en raó de la dispersió dels seus parlants, l'esperanto roman una llengua eminentment reclosa en l'àmbit de la lectoescriptura. Hi ha, però, excepcions a aquesta regla, com són aquells que l'utilitzen com a llengua habitual de la llar, els quals, com hem vist, formen un cas molt minoritari.

L'enquesta referma aquesta visió: l'ús llegit és el més freqüent, mentre que l'escrit el segueix a distància i, en últim lloc, se situa l'oral. Les dades concretes varien molt, depenent del nivell de coneixement de la llengua, així com entre el recompte de dades de l'enquesta i els resultats ponderats, a causa de la sobrerepresentació dels activistes. Així, l'ús llegit diari es dona en un 20 % dels esperantistes (12 %, segons les dades ponderades), però en un 59 % dels parlants fluids; en canvi l'ús parlat diari correspon només a dos enquestats, que la tenen com a llengua familiar. Si mirem els usos que es practiquen una o més vegades per setmana, vora la meitat dels esperantistes catalans l'utilitzen per llegir, un 15 % per escriure i un 10 % per parlar-lo –segons les dades ponderades–, mentre que entre els parlants fluids, es tracta d'una llengua ben habitual, amb un més 80 % que la llegeixen, més d'un 60 % que l'escriuen i un més d'un 35 % que la parla.

40. A vegades sorprèn el que no es troba: sobta una mica no trobar cap membre de la internacional gai esperantista en un col·lectiu en què ser obertament homosexual està, en general, considerat tan (a)normal com ser obertament heterosexual.

Aquestes dades són pròximes a les que apareixen en l'estudi alemany, en què 45 % dels enquestats declaraven un ús «diari» o «sovin-tejat» de la llengua, sense que es busqués especificar-ne la forma d'ús (Stocker 1996: 46-47).

ACTIVISME

El grau d'activisme és notable entre els esperantistes.⁴¹ Vora un 6 % assegura estar col·laborant força o molt amb el moviment esperantista, mentre que un 14 % diu estar-ho fent una mica. Un altre 24 % afirma no fer-ho gaire actualment, però sí haver-ho fet fa temps. Una mica més d'un 40 %, doncs, dels esperantistes tenen o han tingut un cert grau d'activisme en el col·lectiu. En particular, vora un terç dels esperantistes diuen haver ensenyat esperanto i una quart part haver-ho fet durant un any o més. Quaranta enquestats diuen que tenen o han tingut algun càrrec dins del moviment esperantista, gairebé sempre a nivell local i nacional i rarament en l'internacional.

Aquest alt grau d'implicació, en un moment o un altre de la vida, té, com hem vist, la seva correlació amb el nombre d'aparellaments entre esperantistes. Fins a quin punt, però, es tracta d'un grup tancat, és lícit preguntar-se. Més de la meitat dels enquestats afirmen que més aviat tenen pocs amics esperantistes, mentre que una quarta part afirma tenir-ne més aviat molts. Tanmateix entre els activistes aquestes proporcions s'inverteixen, com és lògic inferir en persones actives en determinat medi, la qual cosa els porta a tractar-hi assíduament molta gent.

Els esperantistes, doncs, es mostren com un grup ben cohesionat, actiu a l'interior del seu col·lectiu, però alhora oberts al contacte amb altres persones –com mostrava també la seva alta participació en associacions i partits i les seves ocupacions en el temps lliure (amb el paper aparentment molt menor que té la televisió –element passivitzador per excel·lència–, el lleure principal actualment de la nostra societat). De fet, un 70 % es defineixen com a actius (i un terç com a molt

41. Com en l'apartat anterior, fem referència aquí a dades ponderades, que resulten marcadament diferents a les obtingudes directament per les enquestes, com era del tot esperable.

actius) i dos terços com a col·laboradors (i un 20 % com a molt col·laboradors).

PREJUDICIS

Sobre una idea de l'enquesta de Rašić, es va voler posar a prova els prejudicis dels esperantistes, preguntant-los la seva simpatia o antipatia per un conjunt d'estats, llengües i religions⁴². Aquestes preguntes van generar alguns comentaris tant en el procés de prova del qüestionari previ a la seva publicació com durant la seva recollida. Una de les persones que provava el qüestionari va escriure: «No sé quina és la intenció, però espero que si ho passes a esperantistes, tots en massa responguin que ni simpatia ni antipatia cap a cap llengua, país ni religió. Em pot caure malament, per exemple, la política de l'estat francès, però em cau molt bé aquell amic francès que tinc». Una altra persona es va expressar en la mateixa direcció: «El que tal volta m'hi miraria és a l'hora d'avaluar països o llengües. Perquè per una banda no es pot tenir mania a un país, en tot cas a unes persones d'aquell país. Tampoc es pot tenir mania a una llengua, en tot cas a algunes persones que parlen aquella llengua.»

Òbviament, el sentit de les preguntes no era la valoració que puguin tenir els esperantistes sobre el conjunt dels 300 milions d'habitants dels Estats Units, sinó si n'arribaven a tenir alguna i si aquesta diferiria de la que poguessin tenir sobre els 70 milions d'iranians. La hipòtesi que es pretenia validar, expressada per Rašić, és si existeix entre els esperantistes un sentiment d'obertura a altres països, més enllà dels prejudicis. En aquest sentit, no interessava tant el posicionament sobre un determinat país en particular, sinó si aquest diferia d'un estat a un altre, d'una llengua a una altra, o d'una religió a una altra. Ens interessava més, doncs, la mesura de la variància més que de les mitjanes.

El resultat es va mostrar més complex que el que presentava Rašić en la seva enquesta, on no analitzava les variàncies individuals, sinó

42. Els estats van ser: Espanya, França, Estats Units, Israel, Iran, Veneçuela; les llengües: castellà, anglès, èuscar, àrab, xinès, interllingua; les religions: catolicisme, judaisme, islamisme, budisme.

només la distribució del conjunt de les respostes, que seguia bàsicament una corba de Gauss una mica esbiaixada cap al cantó positiu, i que era allò que pensàvem trobar. La distribució, però, ha estat una altra sensiblement diferent.

Va haver-hi enquestats –a vegades favorables a l’anarcosindicalisme– que van declarar sistemàticament que tots els estats els resulten antipàtics o molt antipàtics (sense distincions), que totes les llengües els eren simpàtiques o molt simpàtiques (sense distincions) i que totes les religions els eren antipàtiques o molt antipàtiques (a vegades, amb l’excepció del budisme). En canvi, a un enquestat tots els països, llengües i religions li resultaven «molt simpàtics». Un altre era neutre en tots els països i religions, però totes les llengües li queien «molt simpàtiques». Per a un tercer, tots els països eren simpàtics, totes les llengües eren molt simpàtiques, però les religions indiferents, mentre que un quart es va mostrar equidistant amb els països, però llengües i religions li queien simpàtiques. Finalment, tenim casos on només hi havia valoracions positives, però unes ho eren més que altres. Només un enquestat va deixar de contestar totes les preguntes en bloc.

En el resultat final els valors centrals es mostren sempre marcadament majoritaris –excepte en el cas dels Estats Units, on tant l’antipatia com la molta antipatia s’acosten força al valor neutre. En mitjana, però, el valor central resulta àmpliament majoritari. En els països i en les religions hi ha una decantació cap a les antipaties, mentre que en les llengües, cap a les simpaties. El budisme mostra una marcada diferència en comparació a la resta de creences religioses i l’èuscar també mereix una gran simpatia.

Tanmateix, com s’ha dit, l’interès bàsic no era tant veure la centralitat dels valors mitjans, sinó la igualtat a l’hora de proferir judicis sobre les diferents categories. Així, es va analitzar la variància de les respostes de cadascun dels individus, segons opinaven sobre estats, llengües i religions: una variància 0 indica que s’ha atorgat la mateixa valoració a tots els elements del grup (independentment de si aquesta ha estat alta o baixa), i com més gran és la variància, més desviacions sobre el seu valor central ha tingut l’enquestat en les seves distintes valoracions.

Recapitulant els resultats obtinguts, es fa difícil de concloure de si la variància és alta o baixa per falta de dades en una mostra aleatòria paral·lela de no-esperantistes: poc més de la meitat dels esperantistes la té per sota de 0,5, mentre que l'altra meitat la supera. Es constata una major igualtat en els judicis sobre religions i una menor en aquells sobre estats.

Si aquestes xifres no són gaire expressives per si mateixes, sí, en canvi, resulten interessants quan les analitzem segons les diferents categories en què s'ha dividit la mostra. Apareix aquí una gran igualtat entre tots els subgrups de les diferents categories. En particular, no s'observen diferències significatives segons el temps de permanència en el moviment esperantista. No podem concloure, per tant, si els esperantistes són més immunes als estereotips i prejudicis que la majoria dels catalans, però les dades semblen indicar que l'ús de l'esperanto i el contacte amb els esperantistes no fan que les persones incrementin la immunitat contra ells; en tot cas, potser persones ja de per si més immunes es fan esperantistes, la qual cosa s'hauria de provar en treballs posteriors.

EVOLUCIÓ EN ELS ESPERANTISTES

La qüestió de si l'ús de l'esperanto modifica d'alguna manera les opinions i actituds de les persones és un tema obert a la investigació i que aquí s'ha abordat també amb dues preguntes directes: si l'esperanto ha incrementat l'interès de l'enquestat per altres països i per les llengües. La majoria ha contestat favorablement a les dues, però més marcadament a la primera. Hi ha diferències notables per trams d'edat (especialment en les llengües) i molt especialment entre els activistes i la resta dels esperantistes.⁴³

Anàlisis posteriors haurien d'esclarir fins a quin punt aquestes afirmacions són certes, o si es tracta de llocs comuns de la comunitat esperantista. Així, podria succeir que les persones més actives hagin es-

43. En l'estudi finlandès un 72 % dels enquestats afirmaven que l'esperanto havia incrementat el seu interès per les llengües, amb més respostes positives entre els qui només havien acabat estudis primaris (Rašić 1994: 65).

tat més exposades a uns determinats mites grupals i hagin assumit aquest discurs, com també podria ser que de la major exposició a la internacionalitat de la comunitat esperantista i l'amistat amb persones de diferents països hagin efectivament incrementat aquests interessos per altres cultures i llengües. Finalment, també seria possible que persones a les quals l'esperanto hagi incrementat aquests interessos, en considerar-ho un fet positiu i una mostra dels efectes positius de l'aprenentatge de l'esperanto, hagin mantingut més la seva vinculació amb l'esperanto. I, és clar, podria ser tot plegat alhora.

CONCLUSIÓ

Els esperantistes catalans són molt lluny dels temps en què hi havia a Barcelona 45 cursos simultanis de la llengua internacional, però al mateix temps també són lluny de ser un grup social envellit amb escassa renovació generacional, com era cas dels seus col·legues britànics de 1968. Ben al contrari d'aquests, en l'esperantisme català, malgrat la seva migrada demografia i la important davallada durant l'etapa franquista, diferents generacions de joves activistes s'han anat succeint en els darrers trenta anys i han anat substituint les generacions anteriors. Fins i tot, presenta trets interessants d'adaptació al món globalitzat –del qual ells mateixos, al cap i a la fi, són un resultat– amb un profund arrelament local.

Els esperantistes catalans han demostrat ser un grup remarcablement homogeni, més enllà d'allò que tal vegada es pensaria que pot unir un grup de parlants d'una segona llengua. Probablement el fet que aquesta segona llengua no tingui gaire valor comercial hi ajuda: seria interessant comparar aquest col·lectiu amb catalans que hagin après occità o potser èuscar (grups que tenen una certa organització a casa nostra).

A grans trets, els esperantistes catalans són predominantment de sexe masculí, de més de quinze anys, habitants dels grans nuclis de població, estudiants universitaris o persones amb estudis superiors acabats, sovint treballadors de l'ensenyament o informàtics, de classe

social mitjana, catalanoparlants, poliglots, no poques vegades amb una parella d'origen estranger, ateus o agnòstics, lectors habituals de llibres, actius en la vida política i associativa general del país –especialment en els àmbits dels drets humans, ajuda al desenvolupament i l'ecologia– i amb una forta simpatia cap a l'independentisme, l'esquerra ecologista o l'anarquisme. Han conegut l'esperanto a través de familiars o amics –tot i que darrerament més aviat per Internet–, però l'han après per pròpia convicció idealista, sobretot entre els 15 i el 30 anys. La meitat d'ells, en un moment o un altre de la seva vida, col·labora amb el moviment esperantista i fruit d'aquesta col·laboració assoleix un ús sovintejat de la llengua, sobretot llegit i escrit, alhora que un bon coneixement.

Germà Martín, en els seus estudis de camp dels anys 2002 i 2003 sobre el grup esperantista de l'Hospitalet de Llobregat i el departament d'esperanto d'Amics de la Unesco de Barcelona, intentava validar la hipòtesi que «l'estudi de l'esperanto és atractiu per a persones amb preferència per opcions de vida alternativa», entesa aquesta com «aquell estil de vida que propugna una sèrie d'interessos postmaterialistes (en el benentès de no-materials, al marge de la societat de consum) i una manera d'entendre la vida des d'una perspectiva de respecte, tolerància i igualtat amb les nacionalitats, llengües, persones i natura» (Martín 2004b: 10-11). La seva hipòtesi és del tot corroborada aquí.

Per altra banda, un dels resultats no previstos d'aquest estudi és que la implicació personal en el moviment esperantista és l'element que, en molts casos, fa que s'arribi a parlar fluidament l'esperanto, fent el paper, en certa manera, de les estades a l'estranger en l'aprenentatge de llengües estrangeres. L'activisme, però, apareix molt lligat a les circumstàncies familiars, particularment al fet de no tenir fills o que aquests ja s'hagin emancipat. Aquest punt sembla essencial per explicar el baix nivell de participació femenina en el moviment esperantista – una qüestió sensible en els moviments associatius, però molt més marcada en el cas de l'esperantisme, on es demana l'esforç primer d'aprendre una llengua i després de mantenir viva la capacitat d'emprar-la. Així doncs, resulta molt lamentable trobar aquesta xacra de la societat masclista fins i tot entre gent progressista amb un alt nivell

d'estudis, el grup social on els esperantistes puen majoritàriament els seus membres.

Una altra qüestió que mostra l'estudi és el nombre important de parelles de diferent origen – un fenomen actualment en alça en la societat, però establert de fa temps entre els esperantistes. Això sembla haver incrementat el nombre de llengües emprades a la llar, tot i que en la comunitat esperantista això és compatible amb una tendència intergeneracional cap a una extensió de l'ús del català en més llars.

Per altra banda, resulta interessant plantejar-se com canvien els esperantistes, si canvien, pel fet de ser-ho: de quina manera, per exemple, la seva major interacció amb persones d'altres països fa evolucionar algunes de les seves concepcions. En aquest treball hem plantejat la hipòtesi que potser els esperantistes es mostrarien més immunes a estereotips sobre estats, llengües o religions que la majoria dels seus conciutadans. La hipòtesi no s'ha pogut ni acceptar ni rebutjar, però les dades semblen indicar que l'esperanto no modifica sensiblement els prejudicis que puguin tenir els esperantistes, la qual cosa és un resultat que no s'adiu amb les hipòtesis. Convindria un estudi més específic per tal d'aprofundir en aquesta constatació embrionària.

En comparació amb esperantistes d'altres països d'Europa Occidental, els catalans segueixen en gran part les pautes generals considerades als estudis duts a terme fins ara. Tanmateix, per exemple, els esperantistes alemanys mostren una gran diferència amb la mitjana dels seus paisans en què consideren que hom té un excessiu sentiment nacional (*Nationalbewußtsein*), amb quaranta punts de diferència percentual respecte de la mitjana de la població alemanya, la diferència més gran en una sèrie de vint preguntes sobre posicionaments socials. Amb tota seguretat, un sentiment semblant de rebuig del xovinisme existeix també entre els esperantistes catalans, perquè això és el que cal esperar en un col·lectiu, els trets del qual inclouen «comprensió, tolerància i preocupació pel benestar de tothom en general». Tanmateix, cal pensar que aquest sentiment s'expressa d'una altra manera entre els esperantistes catalans, ja que es tracta d'un grup amb un grau alt de consciència i activisme polític i socials de membres d'una minoria nacional que rebutja l'assimilació. Els esperantistes catalans, per tant, tendiran

a subratllar la seva pertinença nacional i lingüística més que altres esperantistes, membres de grups nacionals i lingüístics hegemònics.

En aquest sentit, els esperantistes catalans es mostren un col·lectiu altament *glocal*: global i local alhora. El seu estudi mostra una possible forma d'adaptació a un món globalitzat, del qual la comunitat esperantista és un microcosmos, mantenint alhora una forta cohesió amb el país i la llengua autòctona.

Finalment, l'estudi mostra els esperantistes com un col·lectiu que, malgrat el seu nombre relativament reduït, és especialment actiu i militant en temes que van clarament més enllà dels drets lingüístics, que són la seva bandera. Això explica la seva implicació important i perllongada en diferents iniciatives contra la guerra i contra el militarisme, que s'han vist en la introducció. És evident que el moviment per la pau troba entre els esperantistes nombrosos col·laboradors amb una llarga experiència organitzativa i, per altra banda, que el moviment esperantista hauria d'assumir com a part integral de les seves activitats, accions en favor de la pau, que sembla que considera només com a fets puntuals. Tant de bo, aquests resultats permetessin trobar més espais de col·laboració entre el moviment esperantista i el moviment català per la pau.

BIBLIOGRAFIA

- Alòs i Font, Hèctor. 2009. «Quanta gent parla anglès a Catalunya?». *Kataluna Esperantisto* 349. (1, 12-13). Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.esperanto.cat/ke/ke0901w.pdf>.
- Alòs i Font, Hèctor, i Llibert Puig i Gandia. 2010. «Els inicis ceretans del moviment esperantista català». En: Poblet i Alòs. (83-87).
- Amouroux, Jean, Robert Lloancy, i Marie-Thérèse Lloancy. 1985. *Histoire du mouvement espérantiste en Roussillon*. Perpinyà: Ed. Conflent.
- Amouroux, Jean (2010). «Mossèn Joan Font i Giralt (1899-1936)». En: Poblet i Alòs. (193-201).

- Artero i Lozano, Felip; i Hèctor Alòs i Font. 1994. «Ŝako al armeo». *Kontakto* 143. (4-7, 13).
- Associació Catalana d'Esperanto. 2008. «Objectius valors i principis». Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.esperanto.cat/web/Objectius-valors-i-principis?lang=ca>.
- Centre d'Estudis d'Opinió. 2007a. *Valors bàsics, circumstàncies vitals i orientacions polítiques: estudi pilot a la província de Barcelona. Febrer 2007*. Generalitat de Catalunya. (CEO núm. 374)
- – 2007b. *Enquesta sobre el debat de política general 2007, octubre 2007*. Generalitat de Catalunya. (CEO núm. 399)
- – 2007c. *Òmnibus, novembre 2007*. Generalitat de Catalunya. (CEO núm. 402)
- Cortès i Braña, Lurdes. «Els nens austríacs acollits a Osona (1920-1923)». *Ausa* 167. (209-247).
- Del Barrio, Toño. 2011. «Entre educació obrera i alternativa cultural. Per què els treballadors van aprendre esperanto a Espanya al principi del segle xx». *Kataluna Esperantisto* 357. (17-23). Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://esperanto.cat/ke/ke11-01w.pdf>.
- Forster, Peter G. 1982. *The Esperanto Movement*. Den Haag, Paris, New York: Mouton.
- Franquesa, Josep. 2003. «Malgranda estas bela, grava kaj interesa». En Alòs i Font, Hèctor, Josep Franquesa, Paul Gubbins, i Albert Herranz Hammer. *Malgranda estas bela*. Constantí: Associació Catalana d'Esperanto, O Limaco Edizions. (11-18).
- FUNDACC. 2007. *El baròmetre de la comunicació i la cultura. 2001. Informe gratuït. Catalunya*. Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura. Barcelona.
- GCAT. 2007. *Enquesta sobre participació política a Catalunya. Gener 2007*. Generalitat de Catalunya. (CEO núm. 372)
- IDESCAT. 2008. *Enquesta de consum i pràctiques culturals 2006 (2a versió corregida: 24.10.2008)*. Generalitat de Catalunya. Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/cataleg/pdfdocs/ecpc06.pdf?20090303>.

- IDESCAT. 2009. *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008*. Generalitat de Catalunya. Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/catalog/pdfdocs/ulp2008.pdf>.
- Ipfelkofer, Jomo. 2009. «Postaj tempoj eble pli bone komprenos min». *Monato* 2009/08-09. (14-15). Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.esperanto.be/fel/2009/009823.php>.
- Joan i Martí, Bernat. 2008. «Pròleg». En *Poblet*. (7-9).
- Kökény, Lajos, i Vilmos Bleir (red.). 1933. *Enciklopedio de Esperanto*. Budapest: Literatura Mondo. Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web http://www.eventoj.hu/steb/gxenerala_naturscienco/enciklopedio-1/encikl.htm.
- Künzli, Andreas. 2009. «Bjalistoko». Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.plansprachen.ch/Bjalistoko.pdf>.
- Lindstedt, Jouko. 1996. «Uusi arvio esperanton puhujien määrästä». *Esperantolehti* 3. (7).
- Lins, Ulrich. 1990. *La danĝera lingvo. Studo pri la persekutoj kontraŭ Esperanto*. Moscou: Progreso.
- Lins, Ulrich. 2000. La kontribuo de Universala Esperanto-Asocio por pli paca mondo. Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio. (Traduició a l'anglès: The work of the Universal Esperanto Association for a more peaceful world. Universala Esperanto-Asocio, Rotterdam, 2000.)
- Margais, Xavier. 2002. *El moviment esperantista a Mallorca (1898-1938)*. Palma: Documenta Balear.
- Margais, Xavier. 2010. «Noves sobre l'esperantantisme a Maó (1905-1910). En: *Poblet i Alòs*, p. 99-104.
- Martín Muñoz, Germà. 2003a. «Grup d'Esperanto de l'Hospitalet. Treball final de Pràctiques de Camp I en Antropologia Social i Cultural». (Universitat Autònoma de Barcelona) (Manuscrit dipositat a la biblioteca de l'Associació Catalana d'Esperanto)
- Martín Muñoz, Germà. 2003b. «Treball de Mètodes d'Investigació en Antropologia Social i Cultural». (Universitat Autònoma de Barcelona) (Manuscrit dipositat a la biblioteca de l'Associació Catalana d'Esperanto)

- Martín Muñoz, Germà. 2004a. «Trebball de Tècniques d'Investigació en Antropologia Social i Cultural». (Universitat Autònoma de Barcelona) (Manuscrit dipositat a la biblioteca de l'Associació Catalana d'Esperanto)
- Martín Muñoz, Germà. 2004b. «Trebball final de Pràctiques de Camp II en Antropologia Social i Cultural». (Universitat Autònoma de Barcelona) (Manuscrit dipositat a la biblioteca de l'Associació Catalana d'Esperanto)
- Martinelli, Perla. 2004. *Edmond Privat: l'uomo e l'opera*. Milà: Centro Italiano di Interlingüística.
- Modan, Doron. 2010. «Esperanto kiel araba-juda lingvo de paco, 1924-1948». En: D. Blanke, D. & U. Lins (red.). *La arto labori kune: Festlibro por Humphrey Tonkin*. Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio. (473-480).
- Montagut, Abel. 2000. «La interllengua esperanto: Factor d'innovació a la Catalunya de tombant de segle (1898-1909)». En: *Entre la crisi d'identitat i la modernització. Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona, 20-24 d'abril de 1998*. Vol I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Reproduït a: Poblet i Alòs. (23-28).)
- Peláez, Lluc (coord). 2001. Per la pau, no a la desfilada militar: crònica d'una gran mobilització ciutadana a favor de la pau i la desmilitarització. Barcelona. Versió en català obtinguda l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.esperanto.cat/desfilada/catala.pdf>. Versió en esperanto obtinguda l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.esperanto.cat/desfilada/esperanto.pdf>.
- Poblet i Feijoo, Francesc. 2004. *Els inicis del moviment esperantista a Catalunya. La komenca esperanto-movado en Katalunio*. Tarragona: Associació Catalana d'Esperanto, O Limaco Edizions.
- Poblet i Feijoo, Francesc. 2008. *El Congrés Universal d'Esperanto de 1909 a Barcelona. La Universala Kongreso de Esperanto de 1909 en Barcelono*. Sabadell: Associació Catalana d'Esperanto.

- Poblet i Feijoo, Francesc, i Hèctor Alòs i Font (coords.). 2010. *Història de l'esperanto als Països Catalans. Recull d'articles. Historio de esperanto en la Kataluna Landaro. Artikolkolekto.* Barcelona: Associació Catalana d'Esperanto.
- Rašić, Nikola. 1994. *La rondo familia. Sociologiaj esploroj en Esperantio.* Pisa: Edistudio.
- Sevilla, Guillem, Ruth Rovira. 2007. «Percepció interior de la identitat de KEA». (Document de treball de l'Associació Catalana d'Esperanto)
- Sikosek, Ziko M. 2003. *Esperanto sen mitoj.* Antwerpen: Flandra Esperanto-Ligo.
- Stocker, Frank. 1996. *Wer spricht Esperanto? Kiu parolas Esperanton?* München, Newcastle: Lincom Europa.
- Vaše, Ĵeromo. 2007. «Esperantistoj superas eŭskojn en reta aktiveco». *Libera Folio*, 18.12.2007. Obtingut l'1 de setembre de 2012 a la web <http://www.liberafolio.org/2007/abako>.
- Zamenhof, Lazaro Ludoviko. 1963. *Paroladoj kaj poemoj.* Rio de Janeiro: Kultura Kooperativo de Esperantistoj.

DOCUMENTS DE TREBALL DE L'ICIP – NORMES DE LLIURAMENT:

Institut Català Internacional per la Pau (ICIP)

- El principal objectiu de l'ICIP és promoure una cultura de la pau a Catalunya, així com arreu del món, donar suport a solucions pacífiques i a la resolució de conflictes i donar a Catalunya un paper actiu com a agent de la pau i de la investigació de la pau. L'ICIP, partint de la coherència entre els fins i mitjans, es regeix pels principis de promoció de la pau, de la democràcia, de la justícia, de la igualtat i de l'equitat en les relacions entre persones, pobles, cultures, nacions i estats. Té com a objectiu treballar per a la seguretat humana, el desarmament, la prevenció i la resolució pacífica de conflictes i tensions socials, i l'enfortiment de les arrels de la pau i de la convivència, de la construcció de la pau i de la defensa dels drets humans.

Objectius de la publicació

- L'ICIP vol crear un fòrum obert sobre temes relacionats amb la pau, els conflictes i la seguretat. El seu objectiu és obrir el debat i la discussió sobre els problemes actuals, tant teòrics com relacionats amb la recerca i el manteniment de la pau al nostre món. L'ICIP s'esforça per connectar un grup de veus eclèctic, com ara acadèmics, estudiants de doctorat, representants d'organitzacions no governamentals i representants institucionals, i per facilitar l'expressió de treballadors i escriptors amb enfocaments innovadors i constructius en la pau i la resolució de conflictes.

Abast de la publicació (llista de temes)

- L'ICIP s'interessa en les obres relacionades amb la pau, els conflictes i la recerca sobre seguretat. El seu objectiu és oferir coneixement innovador i plural sobre temes de metodologia de recerca per la pau, d'història i desenvolupament de les in-

vestigacions sobre la pau, educació per la pau, creació i manteniment de la pau, resolució de conflictes, seguretat de les persones, drets humans, seguretat mundial, seguretat ambiental, estudis de desenvolupament relacionats amb la pau i la seguretat, legislació internacional relacionada amb la pau, la democràcia, la justícia i la igualtat, desarmament, gènere, identitat i ètica amb relació a la pau, la ciència i la tecnologia associades amb la pau i la seguretat.

Públic:

- L'ICIP vol proporcionar materials accessibles, valuosos i ben documentats a totes aquelles persones interessades en la promoció de la pau. El nostre públic són acadèmics i investigadors, estudiosos de la pau i de la seguretat, treballadors de camp, representants institucionals i governamentals i el públic en general.

El procés de revisió

- Revisió feta per experts. Les presentacions hauran de ser enviades directament a l'editor de la sèrie (recerca.icip@gencat.cat), que comprovarà si l'article compleix els criteris formals i generals d'un article d'investigació, i posarà en marxa una revisió.
- El procediment de revisió és de *peer review*. El director de la sèrie triarà dos revisors anònims, en general, membres de la junta editorial, però també pot encarregar una revisió externa.
- Als revisors se'ls demana la redacció d'una ressenya en el termini d'un mes després d'haver rebut el document. Els comentaris han d'indicar clarament una d'aquestes quatre opcions: (1) acceptar sense canvis, (2) acceptar amb canvis menors, (3) permetre una segona presentació després d'haver fet canvis importants, i (4) rebutjar. Les opcions de la 2 a la 4 requereixen alguns comentaris detallats. Si un article és acceptat (opció 1 o 2), es demana als revisors que ajudin als autors a corregir els petits errors lingüístics o d'altres mitjançant anotacions en el

manuscrit. Si per a aquesta tasca utilitzen la funció de control de canvis, caldrà que s'assegurin que les observacions són anònimes.

Qui pot presentar articles?

- El criteri principal per a la presentació d'articles d'investigació és la consideració que aquest text pot ser presentat a una bona revista de acadèmica.
- S'espera del personal de l'ICIP, col·laboradors i visitants afiliats que presentin un article relacionat amb la seva investigació mentre són a l'ICIP.

Sistema de presentació

- Totes les presentacions es poden fer a l'adreça de correu electrònic de l'ICIP: recerca.icip@gencat.cat amb «Article d'investigació – presentació» com a assumpte del missatge.

Nota biogràfica de l'autor

- Tots els autors han de presentar una breu nota biogràfica que inclogui el nom complet, afiliació, adreça de correu electrònic, informació de contacte si cal i un historial professional breu. Aquesta informació s'haurà d'indicar en un full a part amb el títol. Qualsevol altra referència personal ha de ser eliminada de la presentació per tal de garantir-ne l'anonimat.

Resum

- Tots els treballs hauran d'incloure un resum en anglès (150 paraules màx.).

Paraules clau

- També s'exigeix una llista de quatre a sis paraules clau.

Llenguatge i estil

- Els autors poden presentar articles redactats en català, castellà o anglès. La presentació ha d'estar escrita amb claredat i ha de ser de fàcil lectura, amb títols que assenyalin el comen-

çament de cada secció. El document s'ha de presentar amb la font Arial 11 a doble espai i les pàgines han d'estar numerades.

- Els treballs no poden superar les 15.000 paraules (incloses les notes a peu i les referències). Els articles més llargs es tornaran a l'autor amb la petició que siguin abreujats. Els treballs que requereixen una presentació de les dades més extensa poden afegir-les en un apèndix que es comptarà per separat. Els apèndixs hauran de presentar les dades en un format de fàcil lectura i condensat.
- No s'acceptaran treballs que necessitin una revisió lingüística extensa. L'autor ha d'aplicar les petites correccions lingüístiques (així com les modificacions necessàries) suggerides pel revisor abans de l'edició final del document.

Notes al peu

- Es poden utilitzar notes al peu per proporcionar al lector informació relacionada amb el tema de l'article. Les paraules de les notes també es comptabilitzaran.

Bibliografia

- Sistema de dades d'autor de Harvard. En aquest sistema, les fonts se citen breument en el text, en general entre parèntesis, per cognom de l'autor i data de publicació. Les cites curtes s'amplien en una llista de referències en ordre alfabètic on es proporciona la informació bibliogràfica completa. Les referències bibliogràfiques han de seguir el *Chicago Manual of Style* (15a edició).

Vegeu la guia ràpida per a una citació a l'estil de Chicago a:

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Generadors de cites:

<http://www.workscited4u.com/>

<http://citationmachine.net/>

ICIP WORKING PAPERS

2012/2

Autonomía comunitaria y caciquismo: identidad étnica, control social y violencia en una comunidad mixte de Oaxaca
per Ignacio Iturralde Blanco
(disponible en català i castellà)

2012/1

The analysis of the framing processes of the Basque peace movement: The way *Lokarri* and *Gesto por la Paz* changed society
per Egoitz Gago Anton
(disponible en català i anglès)

2011/7

Segregation and the onset of civil war
per Lesley-Ann Daniels
(disponible en català i anglès)

2011/6

Mechanisms of Neo-colonialism. Current French and British influence in Cameroon and Ghana
per Diana Haag
(disponible en català i anglès)

2011/5

Una anàlisi comparativa de la despesa militar espanyola en el molt llarg termini (1850-2009)
per Alonso Herranz, Oriol Sabaté i Gregori Galofré-Vilà
(disponible en català i anglès)

2011/4

El foro social mundial y los movimientos antisistémicos
per Jordi Calvo
(disponible en català i anglès)

2011/3

Cultural Relativism in the Universal Periodic Review of the Human Rights Council
per Roger Llovet Blackburn
(disponible en català i anglès)

2011/2

Nuevas tendencias en la construcción de la paz. Otra forma de innovación Social
per Paul Ríos i Gorka Espiau
(disponible en castellà i anglès)

2011/1

La lucha contra la impunidad de los crímenes internacionales en España: de la persecución a Pinochet a la inculpación del juez Garzón
per Claudia Jiménez Cortés
(disponible en castellà i anglès)

2010/9

The Security Council and the Legitimacy of the Use of Force: Legal, Normative, and Social Aspects
per Matilde Pérez Herranz
(disponible en castellà i anglès)

**INTERNATIONAL
CATALAN
INSTITUTE**

FOR PEACE

GRAN VIA DE LES CORTS CATALANES 658, BAIX
08010 BARCELONA (SPAIN)
T. +34 93 554 42 70 | F. +34 93 554 42 80
ICIP@GENCAT.CAT | WWW.ICIP.CAT